

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

03. 11.

43

1934.

XVI AASTAKÄIK

Sõjaasjanduse ajakiri „Sõdur“

Nr. 43 — 1934.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages.
<i>Kol. A. Jaakson:</i> Rahvas ja sõjavägi	1085	<i>Colonel A. Jaakson:</i> La Nation et l'Armée	1085
<i>Kol.-lt. J. Remmel:</i> Bermondti salkade kallaleitungi puhul Riiale 1919. a. viinakuu esimesel dekaadil	1089	<i>Lt. colonel J. Remmel:</i> A propos de l'attaque de Riga par les bandes de Bermond (première décade d'octobre 1919)	1089
<i>A. Laaman:</i> Bermondti sõda	1093	<i>A. Laman:</i> La campagne de Bermond	1093
<i>Kapten E. Ruusauk:</i> Lõhkeainete nüüdisaja tase (lõpp)	1099	<i>Capitaine E. Ruusauk:</i> Niveau actuel des matières explosives (fin).	1099
<i>Major J. Tomson:</i> Kuidas venelased kasutavad tankette lahingus	1102	<i>Commandant J. Tomson:</i> Emploi de tanks au combat en U.R.S.S.	1102
<i>S-n.:</i> Kaitseväelaste teenistustasude ühtlustamisest	1104	<i>S-n.:</i> Unification de soldes militaires	1104
<i>Major V. Post:</i> Märkmeid vanemleitnant J. Sandbanki vastuse kohta	1106	<i>Commandant V. Post:</i> Notices à propos de l'article de lt. Sandbank	1106
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
— <i>on.:</i> Tankid talvel	1109	— <i>on.:</i> Les chars de combat en hiver	1109
— Läti: „Militarais Apskats“ 9	1110	— „Militarais Apskats“ No. 9	1110
SÕDUR RINDELT JUTUSTAB:		RECIT D'UN SOLDAT DU FRONT:	
— Kui ületasime Jeegeli	1111	— Lorsque nous franchîmes Jeegel	1111
Sport.		Sports.	
Bridž.		Bridge.	

Vastutav toimetaja kolonelleitnant **J. REMMEL**

Kõnetr. Kaitseväe nr. 40

Tegev toimetaja major **J. KÖRGE**

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163

Väljaandja: „**SÕDUR**“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163

Talitus avat. k. 0800—1500

Toim. kõnet. k. 0800—1500

„**SÕDURI**“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 4 kr.

Veerandaastas 2 kr. 20 s.

Üksiknumber 20 s.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 43

XVI aastakäik

06.11.34.

RAHVAS JA SÕJAVÄGI.*)

Kolonel A. Jaakson.

Oma käesolevas ettekandes „rahvas ja sõjavägi“ peatuksin ma ettekande esimeses osas lühidalt rahva ja sõjaväe suhete juures, tuues üksikuid näiteid inimkonna algpäevist kuni meie ajani.

Ettekande teises osas ma püüaks selgitada mõnda tüüpilisemat rahva olemasolu sihti — elumõtet, mille eest on sõjaväed võidelnud ja surma läinud.

See lühidalt — paari sõnaga — ettekande kava.

Sõjaväeks harilikult nimetatakse organiseeritud inimeste hulka, kes ühiselt distsiplineeritud, õpetatud, ühiselt riietatud, relvastatud ja varustatud. See on sõjaväe definitsioon tema välistunnuste järele. Kuid sellest on sõjaväe mõistmiseks vähe.

Vähe on sellest, kui meie riietume kirju inimkarja sõjaväe vormi ja anname neile kätte relvad. Inimeste hulk, organiseeritud mass, muutub sõjaväeks meieaja mõttes alles siis, kui ta seesmiselt liitunud, kui kõigil ta liikmetel on olemas üks olemasolu siht ja eesmärk. Kui kõik sõjaväe liikmed sellest eesmärgist liivustatud, kui nad selle sihi heaks alati võitlus- ja võidutahtelised. Ühesõnaga — sõjaväe olemasoluks on vaja hulkade seesmist liituvust, ühist vaimu, ühist sihti ja aadet. See ongi sõjaväe olemasolu hing, mis tuhandapäise hulga teeb üheks elavaks olevuseks.

Vaadeldes sõjavägesid inimkonna ajaloo arengus, näeme väga mitmekesiseid sõjavägesid, sest see siht, eesmärk, mis elustas hulkasid ja liitis nad sõjaväeks — see siht oli väga mitmekesine.

Ei ole sõjaväge absoluutses mõttes. Igal rahval on oma sõjavägi, igal aegjärgul on oma sõjavägi.

Sõjaväe väliskuju ja sõjaväe sisu on alati muutuv olnud vastavalt aja kultuurile,

vastavalt rahva majanduselisele jõukusele, vastavalt ühiskondlikule korrale — ja vastavalt neile ülesannetele, neile eesmärkidele, milleks sõjaväed tegevusse pandi.

Vaatamata sõjaväe väliskujule ja sisule on sõjavägi kui organisatsioon alati liituvuses, seoses olnud rahvaga. Kui riiki — lähendab organiseeritud rahvast — võrreldakse elava organismiga, siis sõjaväge on võrreldud enesekaitse organiga selles organismis. Sõjavägi ei ole millaski isoleeritud, eraldatult omaette tegutsenud ja elanud. Sõjavägi on alati seoses olnud selle rahvaga, kelle teenistuses ta on seisnud. Kas kasutas rahvas teda röövretkede korraldamiseks, maadevõitmiseks või enda kodupiiride kaitseks, see olenes ülesannetest mis sõjaväele anti. Kuid suhe, liituvus ja siduvus rahva kui käskija ja sõjaväe kui täidesaatja vahel on alati aset leidnud. On näiteid ajaloos, kus side rahva ja sõjaväe vahel äärmiselt lähedane, siis lõtv, võiks öelda isegi vaenuline ja siis uuesti jälle lähedane.

I. Looduserahvaste juures ei ole sõjaväge kui organisatsiooni meie aja mõltes. Kuna aga sõjad olid seal igapäised nähted — siis arusaadavalt olid seal ka sõdijad — sõjamehed ja sõjaväed. Sõda lähendab looduserahvaste juures ülesannet ehk hädaohtu kogu sugukonnale. Iga sugukonna meeskodanik pidi peale oma hariliku tööoskuse mõistma käsitada relva. See oli tolleaaja ühiskondliku elu paratamatu vajadus. Ühiselt võideldi metsloomade vastu, ühiselt mindi röövretkeile ja ühiselt kaitsti oma kodu, naisi ja lapsi. Oli hädaoht tagasi tõrjutud, või röövkäik lõpetatud — valitses rahu. Iga sugukonna liige asus oma hari-

*) Käesoleva kirjutise üksikuid mõtteid on avaldatud „Sõduris“ teemal „Sõjavägi kui psühholoogiline mass“.

liku töö juurde: kas kalastama, karja kasvatama või põldu hrima. Seesama sugukonna pea või vanem, kes juhtis röövkäiku, seesama vanem rahupäevil mõistis kohut ja valitses oma väikest rahvast.

1. Tähendab — looduserahvaste juures oli sõjaväes hädaohu korral kogu rahvas, kogu sugukonna meeskodanikud. 2. Hädaohu möödudes — pandi relv kõrvale ja asuti oma igapäevase töö juurde. 3. Looduserahvaste juures — sugukonna pea, vanem või juht oli juhiks ka sõja korral. Tähendab, poliitiline ja administratiivne juht oli ühtlasi ka sõjaliseks juhiks. Suur ühiskonna teaduse rajaja H. Spencer oma Socioloogias iseloomustab looduserahvaste, s. o. algühiskonna sõjaväge — kui tervelt mobiliseeritud ühiskonda, ja ühiskonda, kui demobiliseeritud sõjaväge. Tähendab, mõisted rahvas ja sõjavägi olid samad. Säärane oli suhe eelajalooliste rahvaste juures — algühiskonnas, mis kestab kuni rahvaste jõudmiseni ajaloo algeni. Sarnane olukord valitseb veel praegugi metsrahvaste juures.

II. Inimkond arenes. Arenes peamiselt kahes suunas — arenes kultuuriliselt ja ühiskondlikult. Endine looduserahvaste ühtlane algühiskond differentseerub, kihistub. Tekivad ühiskondlikud klassid. Tekib esimeses järjekorras valitseja ja valitsetav. Tekib aristokraat ja deemos — aadel ja lihtrahvas, edasi kaupmees ja käsitöeline, linlane, külaelanik jne.

Ühiskonna kihistudes arusaadavalt muutub suhe rahva ja sõjaväe vahel.

Sõjavägi saab alguses valitseva klassi relvaks — *instrumentum regni*. Sõjaväe abil hoiti korda maal, ohjeldati alluvaid, sõjaväe abil võideti maid ja orjastati uusi rahvaid. Ühesõnaga — valitsev klass oli see, kelle huvides töötas sõjavägi. See on kuningate, vürstide sõjavägi. Need on palgasõdurid — merceneerid, landesknechtid — nagu tunne neid keskajast.

Arusaadavalt ei saa siin juttu olla otsekohestest suhetest ja sidemeist rahva kui sarnase ja sõjaväe vahel. Rahvas ja sõjavägi — need on kaks maalima, sageli üksteisele vaenulikud.

III. Suur Prantsuse revolutsioon 1789. a. toob suure muudatuse Euroopa rahvaste ühiskondlikku mõtlemisse. Sama revolutsioon toob ka suure muudatuse sõjaväe komplekteerimisse — sellega ka rahva ja sõjaväe suhetesse.

Kui Prantsuse revolutsioon laienes Pariisi tänavvõitlustest Euroopa revolutsioonilisteks sõdadeks, seisid revolutsiooni juhid

sõjaväe komplekteerimise küsimuste raskuste ees. Revolutsioonija vabatahtlikest ei jätkunud; kuni revolutsioonini maksva kuningate palgasõdurite hankimiseks puudus raha. Tolleaegne Prantsuse sõjaminister Carnot — pärastine „revolutsiooni võidu isa“ — tuleb lihtsale mõttele: revolutsiooni sõdasid peetakse prantsuse rahva nimel, siis andku ka rahvas kõik mis sõjapidamiseks vaja — inimesi ja raha.

Siit saab alguse üldine, sunduslik sõjaväeteenistuse kohustuse idee. Rahvas annab sõjaväe, ja sõdasid peetakse rahva huvides ja rahva nimel. Seni olemasolevate kuningate ja keisrite palgasõdurite asemele astub rahva sõjavägi. Seda revolutsiooni mõtet ruttab praktiliselt kasutama Saksamaa, s. o. Preisi kuningriik. Tilsidi rahu 1807. a. dikteerib ette Preisi sõjaväe suuruse 40.000 meest. Sellest rahulepingust surutuna komplekteerib Preisimaa oma 40.000-lise sõjaväe mõneks aastaks, laseb nad koju ja võtab jälle uued mehed. 1813. a. Leipzigi lahingus on Preisimaal juba 150.000-line armee välja panna. Nii sai alguse meile tuntud üldine sunduslik sõjaväeteenistuse kohustus — idee pärit Prantsuse revolutsioonist ja praktilise kasutamise süstemaatiline kava pärit Preisist.

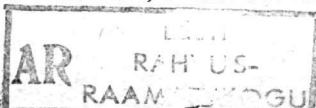
See on meieaja nn. kaader-sõjavägi, mille järele rahuajal väiksearvuline kaader õpetab sõjaliselt vastava aastakäigu mehi, ja see reservi lastud — kutsutakse kokku järgneva aastakäigu mehed.

Need sõjaväe komplekteerimise põhimõtted on praegu maksvad terves maailmas — ühe ehk teise väikse erinevusega.

See on nn. meieaja sõjavägi või rahvas-sõjavägi. Milles esinevad tema erinevused, milles seisab tema suhe rahvaga?

Esiteks — väiksearvuline kaader teostab rahuajal vastava aastakäigu meeste väljaõpet. Tähendab — see, mida me rahuaja sõjaväeks nimetame, on vaid õige väike arv — vaevalt $\frac{1}{10}$ sellest, mis üks rahvas sõjakorral võib välja panna.

Ühesõnaga — rahuajal on ühe rahva või riigi sõjavägi 10% kasarmus, kuna 90% temast on rahvana laiali. Rõhuv — arvuline suurus on rahvas. Teiseks, vaevalt üheaastane kaitseväeteenistus suudab kasarmus vaid õpetada puhtsõjalist ala, mitte aga kasvatada. Need veened ja tõekspidamised, mis 20-aastaselt noormehel olid enne kaitseväge tulekut, ja see ühiskondlik keskus, kuhu ta satub pärast kaitseväeteenistust — seda mõju ja neid veeneid on aastasel kaitseväeteenistusel raske muuta. Tähendab — sõjakorral tuleb kaitseväge suur

osa rahvast, mis 10-kordselt ületab rahva kasarmu — kaader-sõjaväe. Sõjakorral tuleb sõjaväkke kodanik-sõdur — om a veene, om a ilmavaate ja tõekspidamistega. Need veened võivad olla riigitruud, riiki-pooldavad, aga nad võivad ka olla riigivastased, riiki-eitavad. Tähendab, peale arvulise rohkuse, mis annab rahvas sõjaväeks, on tähtis ka see vaim, mis kodanik-sõdur enesega kaasa toob. On see kaasatoodud vaim ja veene ühine riigi üldise politikaga, siis on sõjavägi tugev ja võitlusvõimeline, on aga rahvas ise killustatud ja tema ühiskondlik kihistus vastuoluline — on ka sõjaväe vaim kirju ja sõjavägi nõrk.

Sellega oleme rahva ja sõjaväe suhete vaatlemisel terve ringi ära käinud. Meie oleme jõudnud tagasi algühiskonnani, looduserahvaste juurde, kus terve rahvas oli sõjavägi ja sõjavägi — rahvas. Ka meie ajal on see samuti. Sõjaväe väärtus ja sisejõud oleneb rahvast ja rahva ettevalmistusest sõjaks. Kasarmule jääb vaid sõjalise õpetuse, relvakäsituse ülesanne, veened ja vaim, mille eest ja mille nimel sõditakse — need võrsuvad ja tekivad rahvas.

Mis on siis üks rahvas? Mille eest sõdib üks rahvas? Millised on need veened, mis teevad ühe rahva tugevaks, ehk teise nõrgaks?

Rahvas — see on üks hing, ehk elumõte, üks olemise siht — nii defineerib rahvast kui rahvust Ernst Renaan.

Ühe rahva tugevus ja väärtus ei olene ei rahva arvulisest suuruselt ega rahva majanduselisest jõukusest. Ei. Meie teame suuri, arvurohkeid rahvaid — kuid sellejuures nõrku rahvaid; meie tunneme rikkaid rahvaid — kuid riiklikult jõuetuid.

Rahva tugevus ja väärtus oleneb rahva vaimlisest sisejõust, rahva elumõttest — rahvuslusest kui religioonist.

Nii nagu iga üksik inimene määrab omale elusihhi, püüab selle sihi poole kas teadlikult või alateadlikult. Samuti vajavad terved rahvad, natsioonid, üht hinge, ühist elumõtet — nagu defineerib seda Renaan. See rahva elumõte ei tohi olla mõni abstraktne eesmärk. Ei. Rahva elumõte peab olema emotsionaalne elamus — religioon, mida kõik mõistavad, tunnetega kaasa elavad. Tunded juhivad ajalugu, mõistus loob vaid teaduse.

Meie kõik teame inimkonna ajaloost kujukaid näiteid, kus ühe või teise rahva elumõtteks olid sihid kord religioossed, kord poliitilised, siis jälle rahvuskultuurilised jne.

1. Ilusa näite rahva religioosset elumõttest annab meie andekaaim näitekirjanik

Hugo Raudsepp oma näidendis „Siinai tähistel“. Selles näidendis on ümbertöötatud vana Piibli ainestik — juutide põgenemine Egiptusest. Näidend algab sellega, et Siinai kõrbes kõnnib ringi Egiptusest põgenenud orjade kari — juudid. See ei ole veel mingisugune rahvas — kui natsioon. See on alles mehaaniline mass — orjade kari, kes tulnud Egiptusest lihapottide juurest. Kuid sellel orjakarjal on tark ja andekas juht — Mooses. See mees tahab sellest kirjust massist teha rahva kui natsiooni (rahvuse). Selleks on vaja sellele orjakarjale elumõte anda. Mooses sisendab neile üht väidet: „Teie olete Jehoova lapsed.“ Nelikümmend aastat kõnnitab ta seda orjade karja mööda kõrvet — ja sugereerib ainult seda veenet. Lõpuks saab sellest veenest religioon, mehaanilisest inimkarjast saab rahvus — natsioon, kellel tugev elumõte. Ja rahvas on küps rahvuseks, et jätta jäljend inimkonna ajalukku, ja on küps, et atakeerida Kaanani vürstide kindlustatud linnu. Iga üksik sõdur ja terve rahvas võitles selle elumõtte eest, olles sügavasti veendunud, et ta on jumala laps. Rahval oli elumõte, et elada ja sõjaväel oli elumõte, mille eest surma minna.

Terve juutide ajalugu on kujukam näide rahva religioosset elumõttest, mis ühine rahvale ja sõjaväele.

2. Rahva elumõtteks võib olla ka poliitiline siht. Grandioossemaks näiteks sellel alal on antiikse Rooma suurus ja langus.

Antiikses Roomas poliitiline mõtteviis omas omad jumalused, oma kultuse, millele baseerus muistne rooma patriotism. See oli *orbis romanus* — rooma maailm — Rooma riik, mis kehastas tolle aja tuntud maailma. Caesari ja senati kultus oli tolleaja poliitilise mõtteilma sümboolne kehastus. Kui rooma leegionär võitles kas Tiigrise või Doonau kallastel kas Iberias, Gallias või Numiidias, siis tegi seda rooma sõdur Caesari ja senati nimel. Caesar oli jumalus — see oli rooma ilmariigi poliitiline elumõte, mille eest leegionär võitles ja suri. See poliitilise elumõtte sümboolne kehastus — Caesari kultus — oli arusaadav ja mõistetav igale kodanikule ja leegionärile. Komplekteeriti aga leegionid barbaritest, kelledele võõras ja arusaamatu oli Caesari ja senati võlu ja suurus — siis langes Room. Sest langenud olid tähised, poliitiline elumõte, mille eest varemalt elati, võideldi ja sureti.

Antiikse Rooma suurus ja langus on kujukam näide rahva poliitilisest elumõttest.

3. Huvitava nähte rahva sotsiaalpoliitilisest elumõttest kujutavad enesest Prantsuse revolutsiooni sõjad. Need olid suure revolüt-

siooni loosungid *liberté, fraternité, égalité* — vabaduse, vennluse ja võrdsuse (sarnasuse) ideed, mille nimel võideldi revolutsiooni päevil. Need loosungid ei olnud paljad abstraktsed sõnakõlksud, vaid see oli tolleaaja prantsuse rahva usk, — religioon, elumõte. Tolle elumõtte sümboolseks kehastuseks sai pärastpoole Napoleon. Prantsuse rahvas ja sõjavägi olid sügavasti veendunud, et nemad teostavad Euroopa vabastamise missiooni. Napoleoni rügemendid olid kaljukindlad, et nemad kannavad oma püssitääkidel vabaduse, vennluse ja võrdsuse ideid Euroopa pehkinud mõtteilma. Nende suurte loosungite nimel ja eest võideldi ja mindi surma.

4. Praegused Euroopa riigid, mis tekkinud enamvähem etnograafilistes piirides, on nn. rahvuslikud riigid. Need rahvuslikud riigid on püstitanud oma olemasolu sihiks rahvus-kultuurilised tähised.

Rahvuslus — natsionalism on see, mille eest ja mille nimel nüüd elatakse, sõditakse ja surrakse.

Rahvuslus — natsionalism on võrdlemisi uueaja liikumine. Ta sai alguse XVIII sajandi lõpul ja XIX algul. See oli intensiivne rahvusluse tõusu aeg. Tekib rahvuslik kirjandus, kunst. Tekivad rahvuslikud riigid — nagu Kreeka, Saksa, Belgia. XIX sajand oli suur natsionalismi sajand. Natsionalismile otsiti teaduslikku alust filosoofias, antropoloogias, ajaloo.

Kui XIX sajandi keskpaigu ilmus Gobineau teos: „Les inégalités des races humaines“ — kus autor väidab ühe rahvuse või ühe rahvatõu üleolekut teistest, siis haarasid sakslased kramplikult sellest ideest kinni. Selle teooria alusel löid sakslased oma saksa rahvuse üleoleku teooria, kus sakslased väidavad ja „teaduslikult“ põhjendavad, et nemad on määratud maailma valitsema. See saksa rahvuse — natsionalismi kuju on äärmus olnud. See on saksa marurahvuslus, natsionalismi negatiivne kuju, mis viis lõpuks katastroofini — Maailmasõjani.

Kujuka näite sellest sakslaste haiglasest rahvuslusest annab Inglise suurkirjanik Herb. Wells omas „The Outline of History“, millest üks peatükk tõlgitud eesti keelde „Suur Maailmasõda“ nime all. — Seal lk. 16 loeme järgmist: „Liialdatud rahvuslust hakati arendama Saksa kooli ja ülikooli, kirjanduse ja ajakirjanduse järjekindla kasutamise ning valvamise kaudu.

Ebaõnnestumised ja varjujäämine olid iga kooliõpetaja ja professori saatuse, kes oma ametis ja eraelus ei õpetanud ega jutlustanud sakslaste tõulist, kõlblat, vaimset ja kehalist üleolekut teistest rahvustest,

nende erilist andumust sõjale ja oma valitsejasoole ja nende ettemääratud saatust, mille järgi nad selle valitsejasoole all pidid tõusma maailma juhtijaks. Hohenzollernite dünastia tuleviku kindlustamiseks kujundati Saksa ajaloo õpetamine inimkonna mineviku määratuks süstemaatiliseks võltsinguks. Kõiki teisi rahvaid kujutati võimetuina ja otse kidunevaina, preislased üksi olid inimkonna juhid ja uuendajad.

Noor sakslane luges seda oma kooliramatuid, kuulis kirikus, leidis kirjandusest, tundis seda enesesse tuubitavat oma professori kirglikust veendumusest. Seda sisendasid temasse kõik professorid — ka bioloogia või matemaatika loengud kaldusid kõrvale oma tõelisest aimest ja lõppesid pikka-aegses patriootilistes ülistuskõnedes. Ainult haruldane meelegiindlus ja isikupära võisid vastu panna sellisele sugestiooni tulvale. Sakslaste meeltes kujunes märkamatult arusaamine Saksamaast ja tema keisrist kui millestki toredast, üleolevast ja võrdlematust. See oli jumalik rahvus „säravais religis“, kes virutab oma „tubli saksa mõõga“ alamate ja halvakalduvuseliste rahvaste hulka.

Saksamaad uimastati meelega ja hoiti järjekindlalt purjus sellise isamaalise ilukõnega. Suurim Hohenzollernite kuritegu on see, et valitsejad kindlalt ja kehvalt segasid endid kasvatusse ja eriti ajaloo õpetusse. Ükski teine moodne riik ei ole nii palju patustanud kasvatusse vastu kui Saksamaa.“

Vaatamata pahedele, mis tekkinud rahvusluse haiglasest arengust, on rahvuslusel määratu suur tähtsus kaasaegsete rahvaste elus. Rahvuslus, natsionalism on uus religioon, uus rahvaste elumõte. See on usk isamaasse, oma rahvasse, selle eluõigustesse ja kultuurloomingu võimetesse. Rahvusluse, nagu kõigi religioonide ülesanne on kokkukõlastada ja suunata rahva elujõudu üheks eesmärgiks. See eesmärk on rahva, kui rahvuse kultuurloomingu. Tähendab, elada iseseisva rahvusliku riigina — see on vaba rahvana ja teostada ülesandeid, mis vastavad rahva majanduselisele jõukusele ja vaimlistele võimetele, — see on praegusaja rahvusriikide ülesanne ja elumõte. Sarnane on ka ülesanne ja eesmärk, mis eesti rahvusel, vabal rahval täita. See on rahvus-kultuuriline iseolemine ja loomingu.

Millist ülesannet täidab siin sõjavägi ja milline on tema suhe rahvaga?

Meie kuulsime eespool, et nüüdisaja sõjavägi on tihedas seoses rahvaga. Ei ole enam sõjaväge puhtal kujul, vaid on rahvasõjavägi. Ei ole enam sõdurit, vaid on ko-

danik-sõdur. Rahvas annab sõjaväele mitte ainult tema inimkontingendi, relvastuse ja varustuse. Ei. Rahvas annab sõjaväele ka oma hinge, oma elumõtte. On rahval endal see elumõte, suur aade ja eesmärk, millele elada, milleni püüda — siis on see ka sõjaväel. Siis on ka sõjaväel siht ja eesmärk, mille eest võidelda ja mille eest surra.

Puudub rahval aga elutahe, elumõte, ole-

masolu siht, siis puudub see ka sõjaväel. Ükski kaitsevägi ega kasarm ei suuda seda endale kunstlikult kasvatada. Tahame kasvatada tugevat sõjaväge, peame kasvatama tugevat rahvast — tugeva elumõttega ja elulahtega. Iga rahva sõjaväes reflekteeruvad vaid rahva enda tugevad või nõrgad küljed. Tugev või nõrk sõjavägi on vaid rahva vaimuvõimete vastupeegeldus.

Bermonditi salkade kallaletungi puhul Riiale 1919. a. viinakuu esimesel dekaadil.

Kolonelleitnant J. Rimmel.

„Latvijas Kareivises“ 7. okt. 1934. a. nr. 226 lp. A. P. võtab sõna Bermonditi salkade kallaletungi 15. aastapäeva puhul. Selle sündmuse tähtsust hinnates lp. A. P. muuseas mainib:

„Ja veel teine tähtsus on sel 8. oktoobril ja võitlustel Bermonditiga. Kui 22. juunil, esimest korda hävitades von der Goltzi jõude, eestlased võivad täie õigusega öelda, et siis oli nendel peaosas vaenlase purustamisel, siis 11. novembril oli see Läti sõjavägi, kes näitas, et on päästnud veel palju tugevamast ja kardetavamast vaenlasest nii enese kui ka oma naabri. Selles mõttes oleme meie siis täiel määral tasa ja selle tõe äratundmine võib luua ainult veel tugevamaid aluseid meie ja meie naabrite ühemeelseks koostööks tulevikus.“

Eesti vägede operatsioonidest von der Goltzi juhatusel all olnud landesväeri ja rauddiviisi vastu, eriti aga Võnnu lahingust on juba palju kirjutatud ja avalikult kõneldud. Peale selle arhiivid sisaldavad rikkalikku dokumentaalset materjali, mis neid sündmusi igakülgselt valgustab. Ei ole vajadust neid käesoleval juhul puudutada. Siinkohal esineb vaid püü erapooletult dokumentaalsete allikate varal heita pilku mõningatele Bermonditi kallaletungiga Riiale kaasaskäinud sündmustele.

8. oktoober tähistab päeva, mil Bermonditi salgad algasid Jelgava (Miitavi) rajoonist pealetungi Riiale, kuna 11. nov. Läti väeosadel läks korda lõplikult vallutada Tornkalni (Thorensberg) — Riia linna lääneosa.

8. oktoobri ja 11. novembri ajavahemikul võitluses Bermonditi salkadega arenesid aga suureulatuslikud sündmused, mille kujunemises etendas väärikat osa ka Eesti rahvägi, kes astus samme ja tõstis uuesti

mõõga vastavalt oma võidurikka juhi kindralleitnant J. Laidoneri otsusele.

Ülaltähendatud artiklis lp. A. P. laseb paista, et Läti sõjavägi võiduga Bermonditi üle päästis ka oma naabri Eesti. Võidul Bermonditi salkade üle on suur tähtsus, kuid nende sündmuste erapooletul valgustamisel tuleb arvesse võtta ka nendest võitlustest osa võtnud Eesti rahväe avangardi — soomusrongid „Kaptan Irv“ ja nr. 2 ühes dessantidega — osa, enne Tornkalni puhastamist Bermonditi salkadest. Eesti rahväe soomusrongide kui meie vägede avangardi osa oli see, et nad pidurdasid Bermonditi salkade kiiret edasitungi, võimaldasid Läti väeosadele end uuesti korraldada ja kaitsele asuda Daugava (Düüna) paremale kaldale ja seega kriitilisel silmapilgul hoidsid ära Riia langemise vaenlase kätte. Samal ajal aga ja kogu bermontiaadi vältusel jätkas Eesti rahväe suur väekoondis Läti idarinde kaitsmist, vastutades rinde eest põhja pool Lubani järve, nagu seda märgib Läti vägede ülemjuhataja oma telegrammiga, mis tõlkes kõlab järgmiselt:

„Ülemjuhatajale kindral Laidonerile.

Meie alatine ühine vaenlane ähvardab Latvijat lõunast. On tarvilik tema vastu hoida osa minu vägesid. Palun veel mõneks ajaks pikendada Teie vastutust rinde eest põhja pool Lubani järve.

Nr. 316, 27. 9. 19.

Kindrl. S i m o n s o n.“

Olukord Riia all meie soomusrongide kohalejõudmise silmapilguks kujunes järgmiseks. Läti väeosade ja Bermonditi salkade vaheliste 8. ja 9. okt. lahingute tagajärg oli see, et Läti rindejuhataja 9. okt. pärast kella 2000 andis käsu taandumiseks Dau-

gava paremale kaldale.¹⁾ Sellele järgnes varsti täiendav, kuid veel suurema ulatusega korraldus Läti väeosadele taandumiseks Jugla (Jägeli) järvede taha, kuna puudusid käepärast väeosad, millega Läti rinde juhatus oleks suuteline olnud organiseerima kaitset Daugava paremal kaldal. Kell 2200 Läti rindejuht oma staabiga sõitis Jugla sildadele, et „pidurdada seal taanduvaid sõjaväesalku ja organiseerida uut vastupanu joont“, nagu sellest kirjutab kindral M. Penikis oma eespool nimetatud teoses (lk. 115). Seejuures Läti rindejuht ei teatanud rindestaabi taandumisest Läti ülemjuhatusel, kes teadmatusest jäi Riiga. Rindestaabi lahkumine Riias sai ülemjuhatusel teatavaks vaid kaudsel teel. Kuidas need kriitilised sündmused arenesid, sellest annab pildi kindral M. Penikis (lk. 116, 117):

„Samal ajal lahkusid Riias suure kiirusega ja segaduses hakkasid välja sõitma raudteel, autodel kui ka hobustel valitsuse asutised, sõjaväe keskjuhatused ja tagala asutised. See kõik ei võinud jätta avaldamata halba mõju meie väeosadest laiali valgunud sõdurite jõukudele, kes olid isegi juba liialt ruttanud taandumisega ja nüüd sattusid segadusse veelgi rohkem ja ühes mõnede vooridega jätkasid taandumist Jugla sildade suunas. Meie lahingüksused sel ajal asusid veel rindel või järeleväe kaitset taandusid Daugava sildade juurde, kus umbes kesköö ajal ja hiljem hakkasid kaevuma. See oli üldse ebanormaalne, et meie rinde ligemas tagalas asetsesid mitte ainult tagala asutised, vaid ka vägede keskjuhatused ja valitsuse asutised. Normaaliolukorras ka ülemjuhataja staap ei peaks asuma Riias, vaid kaugemal tagalas, kus võiks hõlpsmini juhtida vägesid, ja teda ei mõjutaks lahingukäigu üksikasjad. Siis ka ebaõnnestumisel ei tuleks ette tema tegevuse katkestamist, nagu see aset leidis 9. okt. õhtul. Siiski, 1919. a. oktoobri lahingutes meie ei saanud teisiti teotse, sest seda nõudis meie riigi poliitiline olukord.

Riias liiguvad kuulujutud, et meie rügemendid taanduvad korratult, olid ülespuhutud, kuna rügementide taandumist Riia elanikud üldse ei näinud. Kui nad pärast keskööd taandusid üle Riia sildade, siis suurem osa Riia elanikest magas raskes unes, kuna osa oli juba Riias lahkunud. Need sõjaväelaste jõugud, kes taandusid üle sildade ja edasi üle Riia peatänavate 9. okt. õhtul, ei olnud mitte meie rügemendid ega kompanid, vaid nõrgem element, kes taandumise segaduses oli eraldunud oma kompanitest. Suurem osa neist taandujaist oli äsja formeeritud kompanitest, mis raskes olukorras laiali valgusid. Siin ei olegi palju imestada, kuna sellistes kompanites veel ei tunta üks-teist, ei olnud veel vastastikku usaldust, ei ka omavahelist kontrolli, et igauks täidaks oma ülesannet. Juhid seal ei tunnud veel oma alluvaid ja kuna need enamikult kandsid erariideid,

siis pimeduse saabumisel ei olnud juhtidel võimalik mehi koos hoida. Ei tuleks arvata, et see, mis juhtus 9. okt. õhtul Daugava sildadel ja Riia peatänavatel, oleks eriti midagi halba sõjaloludes. Kaugeltki mitte, sõjas tihti tuleb ette palju halvemat. Kes on võtnud osa Vene-Jaapani sõjast ja näinud Vene vägede taandumist Mukdenist 10. märtsil 1905. a. või Vene I armee taandumist 1914. a. septembris Ida-Preisimaalt, see võib kinnitada, et seal oli olukord palju, palju halvem. Üldiselt vaenlase survele võib korralikult taanduda ainult vilunud sõjavägi eesotsas heade ja kogunud keskmiste ja nooremate juhtidega. Teadagi, oma sõjaväge 9. okt. meie ei võinud veel nimetada lahingus karastatuks ja ka meie juhtkond omas veel vähe praktikat lahingus juhtimises.“

Riia linnas 9. oktoobri õhtul kujunenud olukorda peegeldavad veel kaks Prantsuse saatkonna telegrammi. Prantsuse sõjalaev Riias „Aisne“ andis laevale „Francis Garnier“ Helsingisse üle raadio, mis anti edasi Prantsuse sõjaministrile Pariisi ja saatkondadele Tallinnas ja Riias:

„Läti väed jätavad täna 9. okt. öösi Riia maha ja taganevad Jägeli jõe. Valitsus asub Segevolti. Sakslased okupeerivad pea Riia. Jään Prantsuse Missioniga Riiga. Ootan käskusid ja sündmuste arenemist. Laev „Aisne“ jääb Riiga.“

10. okt. telegrafeerib Prantsuse saatkond Riias Tallinna, et „panique des autorités“ (võimude paanika) põhjuseks olnud Läti vägede kiire taandumine 9. okt. õhtul. Telegrammis avaldati arvamist, et Riia langeb päeva jooksul Bermonditi salkade kätte, kuna Läti väed asetsevad kaitsele Jugla jõe joonele.

Säärane on siis olukorra peegeldus autoriteetselt allikalt ja erapooletult vaatljalt. Toodud andmed näitavad, et olukord Riias 9. okt. õhtuks muutus äärmiselt kriitiliseks. Riia mahajätmiseks olid käsud antud ja kaitse tagasi tõmmatud järvede taha, kuna taandumine öösi 9/10. okt. oli täies hoos.

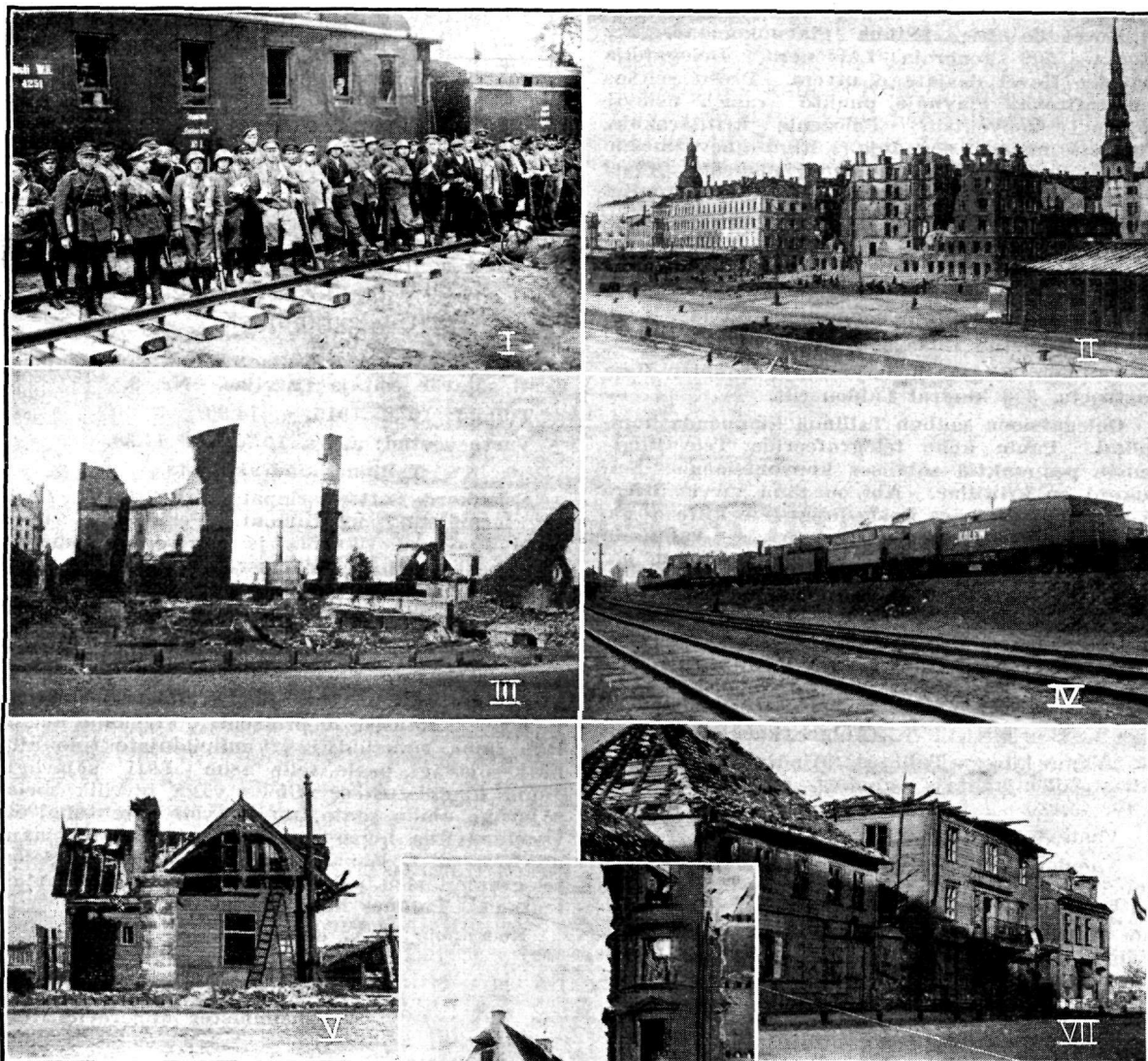
Milline meeoleu valitses Riias sel silmapilgul, seda kirjeldab kujukalt Läti luuletaja Ed. Virza, mida tsiteerib Ip. A. P. ise järgmiselt:

„8. oktoober on see päev, mil ajalugu Lätile andis selle pärja, millega ta tahab kroonida igat igavikku väljavalitut rahvast. See oli õhtu täis õnnetust ja ahastust, mil suur hiiglane — Meeltesegadus — mis kohutas Napoleoni kaardiväe Waterloo lahingus, kohutas ka Läti sõjamehi. Põgenege, päästke end, kes suudate! — kostis Riia tänavatel ja hirm puhus selle hüüde pilvedest kõrgemale.“

Eesti ülemjuhatusel olid andmed olukorra tõsiduse kohta, mida omakord kinnitas järgmine Riias Tallinna antud telegramm:

¹⁾ Generalis M. Penikis. Latvijas nacionālas armijas cīņās 1919. vasara un rudenī. Rīga, 1931., lk. 114.

Pilte Eesti soomusrongide tegevusest Riia all 1919. a. oktoobris.

I. Eesti soomusrongid saavad Riia alla. II. Eesti soomusronglaste positsioonid Düüna kaldal; majad on kannatanud Bermonditi suurtükitulest. Paremalt kirikutorn, kus asus Eesti soomusrongi suurtükiväe vaatepunkt. III. Eesti soomusrongide tulega purustatud majad teiselpool Düünat. Esiplaanil oleva maja keldrites asus üks Bermonditi kuulipilduri kompani. IV. Eesti soomusrong nr. 2 Riia jaamas. V. Meie soomusrongide

suurtükitulega purustatud Bermonditi sillakaitsepost teiselpool Düünat. VI. Soomusrongide eelpost Düüna kaldal. Vastase suurtükitulest purustatud torn, kus asusid meie soomusronglaste rasked kuulipildurid, kelledest paljud said surma ja haavata. VII. Linnaosa teiselpool Düünat, kust Eesti soomusronglased löid välja Bermonditi väeosad. Majadel on näha lehvima Läti lippe.

(Ülesvõtted Vabadussõja Muuseumi kogust.)

„Srotšno, sekretno, Ministr prezidentu Strandman, kopija generalu Laidoneru Revel. po oboim adresam.

Vastu võetud Riias 9. X. 1 t. 10 min.

Revel de Riga Štaba glavnokomand. bez otveta. 506 generala Laidonera. Delegatsija prijedet Revel desjatago utrom. Prošu seitšas telegrafirovat glavnõje punktõ vašich uslovij vojennoi konventsii. Položenie kritišeskoje. Pomoštš nužna segodnja. Rigu nevozmožno uderžat bez vašej nemedlennoj pomoštši. Tsel Germanii i Bermonta zahvatit Latviju i Estoniju. Ministr prezidentu Latvii Ulman.“

(Tõlge: „Tähtajaline, salajane.

Peaminister Strandmannile, ära kiri kindral Laidonerile, Tallinn, mõlemate aadresside järgi.

Vastu võetud Riias 9. X 1 t. 10 min.

Tallinna, Riias, ülemajuhataja staabist. Ilma vastuse ta. 506 kindral Laidonerilt.

Delegatsioon saabub Tallinna kümnennda hommikul. Pauln kohe telegrafeerida Teie tingimuste peapunktid sõjalises konventsioonis. Seisukord on kriitiline. Abi on täna tarvis. Riiga ei ole võimalik käes hoida ilma Teie kiire abita. Saksamaa ja Bermonditi eesmärk — vallutada Läti ja Eesti. Peaminister Ulman.“)

Kuid juba varem — 8. okt. tollaegne Läti vägede ülemjuhataja kindral Simonson telegrafeeris Eesti vägede ülemjuhatajale kindralleitnant J. Laidonerile järgmist:

(Tõlge vene keelest.)

„Väga kiire. Tallinna, Kindral Laidonerile, Riias, ülemjuhataja staabist nr. 238, am. is. 8/10. 15. 30.

Vastuvõetud Riias 8/X. 15 t. 10 m.

Vaenlane ülekaalukate jõududega tugeva suurtükiväe toetusel tungib Riia peale. Käimas on kõige ägedamad lahingud kogu rindel. Palun mitte äraütelda soomusrongi saatmisest. Võin ma loota Teilt kõikidest väeliikidest koosnevat abi. Riias, 8. oktoobril 1919. a. 15. 15. Nr. 296/o. Kindral Simonson.“

Eesti poolt astunud sammud vastuseks toodud telegrammidele peegelduvad järgmises Eesti vägede ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoneri korralduses:

„Soomrongdivül, ära kiri generalu Simonsonu, Riga.

Saatke viibimata kaks soomusrongi Riiga Läti sõjavägede ülemjuhataja käsutada abiks Läti vägedele, võitluseks Kuramaalt Riia peale tungivate saksa-vene bandedega. Tallinn, 9.10.19. kell 1345 nr. 4689. Laidoner.“

Veel samal päeval vastas Läti välisminister Meierovitš:

(Tõlge vene keelest.)

„Kindral Laidonerile, Tallinn.

Tulnud 9/10. 1919. a. 17/05. m. Vastu võetud 9/10. kell 16/14 m.

Südamlikult tänan Läti valitsuse nimel võidukat (doblestnuju) Eesti armeed ja tema kuulsat juhti (slavnago voždja) õilsa abi eest (za

blagorodnuju pomoštš) ühiste vaenlaste vastu raskel võitluse momendil.

Nr. 4012.

Välisminister Meierovitš.“

10. okt. kell 0300 jõudsid soomusrongid „Kapten Irv“ ja nr. 2 Riiga, kus neile sai teatavaks otsus Riia maha jätta ja selleks tehtud korraldused. Meie soomusrongid, karastatud võitlustes, leidsid, et Riia tuleb kaitsta viimse võimaluseni ja selle juures aktiivselt. Seepärast soomusrongide juhid oma arusaamised ja sellest kujunenud otsuse tegid teatavaks Läti ülemjuhatajale. Esialgul jäadi Riiga, kuid olukorda Riias peeti veelgi väga tõsiseks, nagu see selgub alljärgnevast telegrammist.

Nr. 11. Väga rutuline. Kust: Rodenpois Eesti sõjaväe esitaja Latvijas. Nr. 3.

Tulnud: 10/X 1919. a. 14.30.

Vastu võetud: a. i/s. 10/X kell 11.30.

Tallinna kindral Soots.

Seisukord Läti väerinnal on kriitiline. Läti vägi asub siin pool Düünat. Peale selle sakslased tungivad Üksküla ja Skrivere „Romershof“ peale. Meie soomusrong „Kapten Irv“ asub Düüna ääres ja pommitab Vene-Saksa seisukohta, teine meie soomusrong seisab Jeegeli silla peal. Läti sõjaväed on vahetpidamata lahingute tõttu väsinud. Kaotused 30 protsenti nendest, kes lahingutest osa võtsid. Läti soomusrongid on vaenlase poolt võimetaks tehtud ja nende kaotused 70 protsenti. Vaenlane hoiab Riia linna suurtüki ja kuulipildujate tule all. Läti sõjavägi peale selle asub Läti sõjavägi Jugla kindlustustes. Oleks väga tarvilik meie sõjaväge abiks saata, muidu võib ette tulla, et vaenlane Riia linna ära löikab. Sakslaste plaan on Läti ja Eestimaa oma alla heitmine. Selle telegrammi sisu palume ka Läti delegatsioonile teatada. Palume kohe vastust.

Rodenpois 10/X. kell 11.30.

Kapten Jürgenson,

Peaminister Ulmanis,

Välisminister Meierovitš.

Seepärast siis 10. oktoobri õhtul kutsuti meie soomusrongide juhid Läti ülemjuhataja staapi, kus neile tehti teatavaks otsus Riia linna maha jätta ja kaitsele asuda Hinzenbergi positsioonile. Kuid meie soomusrongide juhid tegid teatavaks Läti vägede ülemjuhatajale oma kategoorilist tahet Riiga kaitsta ka siis, kui linn Läti väeosade poolt maha jäetakse...

Meie soomusrongide ilmumine Riiga ja nende dessantide väljasaatmine sildade juurde ei jäänud teadmata Bermonditi salkadele ja mõjus neile kainevalt, sest Bermonditi meeskonnad olid teadlikud Eesti rahvaväe sitkuses landesväari operatsioonis, eriti aga Võnnu all. Eesti soomusrongide jõudmine Riiga ja nende julge väljastumine oli murdemomendiks kriitilises

olukorras Riias. Sillad suleti ja Riia ei jäetud maha.

Kindel on, et Daugava sildada langemine Bermonditi salkade kätte oleks olukorda veelgi raskendanud ja Riia kaitsmine oleks muutunud küsitavaks. Riia langemine aga oleks toonud meid olukorra juurde nagu see oli landesvääri operatsiooni algul.

Meie soomusrongid viibisid Riias 10.—23. oktoobrini. Sellel ajavahemikul aitasid nad Riia kaitsmist ja vastulöögi algust.

Siinkohal tuleb veel äramärgida, et soomusrongide tegevus Riias on meie abist vaid üks tegur: meie väed, kaitses rinnet põhjapool Lubani järve, võimaldasid võitlust Läti vägedele Bermonditi salkade vastu.

Võitluseks Bermonditi salkade vastu oli

ette nähud meie poolt jõud ja nimelt: 16. okt. Eesti vägede ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoner oma direktiiviga käsib teha eelkorraldusi koondise moodustamiseks neljast jalaväe- ja ühest ratsapolgust ühes suur-tükiväega, toetatud veel kahe soomusrongiga lisaks kahele Riias avangardis olevale soomusrongile. Koondise juhtideks olid ette nähtud kindralmajor E. Pödder ja polkovnik (nüüd kindralmajor) N. Reek. Kas see koondis oleks suutnud Bermonditi salkadele vastu panna, ei tulnud üldse kaalumisele, sest väeosades valitses kindel ja vankumata võitlustahe. Väeosad olid karastatud ja juhtkond tundud oma sitkuse ja ettevõtlikkuse poolest.

BERMONDITI SÕDA.

E. Laaman.

„See oli õhtu täis õnnetust ja ahastust, mil suur hiiglane — Meeltesegadus, kes kohutas Napoleoni kaardiväe Waterloo lahingus, kohutas ka läti sõjamehi. Põgenege, päästke end, kes suudate! — kostis Riia tänavatel ja hirm puhus selle hüüde pilvedest kõrgemale.“

Nõnda kirjeldab läti luuletaja Ed. Virza, keda lätlased kutsuvad enda sõjamehelikumaks luuletajaks, 8. oktoobrit 1919, kus Bermondit alustas oma rünnakut Riiale.

Läti sõjaväe häälkandja „Latvijas Kareivis“ (7. 10. 34) leiab, et see mitte päris nii pole olnud. Paanikat olnud küll; kui see aga kogu Läti sõjaväe ja tema juhid oleks vallutanud, siis oleks saatust ka Läti riigigi puhunud pilvedest kõrgemale.

Aegamööda kasvanud Läti vastupanu jõud, kuni ta ulatanud ühte ritta maailma parimate sõjakunsti eeskujudega.

Kuid veel teise tähtsa külje näeb „Latvijas Kareivis“ võitlustel Bermonditiga: „Kui 22. juunil, esimest korda hävitades von der Goltzi jõude, eestlased võivad täie õigusega öelda, et siis oli neil peansa vaenlase purustamisel, siis 11. novembril oli see Läti sõjavägi, kes näitas, et on päästnud veel palju tugevamast ja kardetavamast vaenlasest nii enda, kui oma naabri. Selles mõttes oleme meie siis täiel määral tasa ja selle tõe äratundmine võib luua ainult veel tugevamaid aluseid meie ja meie naabrite üksmeelseks koostööks tulevikus.“

Lätile oli tõesti võitlus Bermonditiga tema suurim võitlus. Kui vaatame Läti sõjaväe kaotusi Vabadussõjas, siis leiame, et alles sõda Bermonditi vastu oli Läti sõjaväele esimene ja ühtlasi kõige tõsisem operatsioon. P. Berzini andmetel langes lahingutes Läti sõjaväest:

	ohv.	sõdurit
L.-Lätimaa vabastamisel	17	42
P.-Lätimaa vabastamisel	6	70
Bermonditi sõjakäigus	57	686
Ida-Lätimaa vabastamisel	33	597

Siit järgneb, et kuni Bermonditini Läti õieti sõda veel ei olnudki — oli ainult „väikesõda“. Alles Bermonditist algas „päris-sõda“.

12. juunil 1919, parajasti kui von der Goltzil oli Eestiga käimas vaherahu läbirääkimised, jõudis Saksamaalt endiste Vene sõjavangide salgaga Miitavisse lihvitud kaukaslase välimusega ohvitser polkovnik Bermondit, kes end nimetas vürst Avaloviks. Sama mõistatuslik nagu see luterlasest kaukaslane, sama keeruline oli tema minevik.

Enne Jaapani sõda oli ta olnud Vladivos-tokis Primorski dragunite polgu kapellmeister. Jaapani sõjas teenis ta 1. Tshita kasakate polgus vabatahtlikust kornetini. Hiljem astus protektsiooni abil 1. Peterburi vürst Menschikovi ulanite polku. Maailmasõjas oli kindral Mishtshenko üks adjutantidest, kus silma torkas oma seltskond-

liku osavusega ja lõbususega. Kui sakslased 1918. a. okupeerisid Kiievi, siis ilmus sinna juba polkovnikuna (Segodnja 28. 11. 19). „Pealaest jalatallani avantürist,“ nagu Saksa kaitseminister Noske hiljem teda nähes ütles.

Krahv von der Goltz, kes ise liitriikide valju umbusalduse all seisis, nüüd sarnast avantüristi just vajaski. Landesväär sai parajasti eestlastelt raskesti lüüa. Et ettevõtet Baltimaal siiski edasi ajada, oli vaja talle „vene värvi“ anda.

Mõõduandvatelt baltlastelt nõudis von der Goltz 11. juulil Tukkumis raha ja kaasabi: Kui nad ei tahtvat kerjustena oma 700-aastaselt kodumaalt lahkuda või võitjale alistuda, siis peavad nad silmapilgu hädas mõtlema tulevikule, kus Saksamaa ja Venemaa jälle baltlastele midagi saaksid lähendama. Rahapuudusel olevat venelaste küsimus veel lahendamata. Ka sakslastega tulevat kõik lepingud täita, riigisakslasi moonaga ja hobustega varustada, tulevat hoolitseda, et nende üleminekut Bermonditi alla ei loetaks riigiäraandmiseks (Goltz: Meine Sendung, lk. 229).

Samal ajal püüdis von der Goltz Inglise sõjaväeesindajaid rahustada. Nende järelepärimiste peale, miks Saksa vägesid evakueerimise käsust hoolimata Kuramaale aina juurde tuuakse, vastas Goltz 14. juulil, et uued väed olevat käsutatud juba juuni keskkoolest saadik asetäitjateks äraviidavate väeosade ja eestlaste kallaletungiga kindlusele landesvääri kohale. Miitavi—Bauske rindele enamlaste vastu; Miitavist kaugeemale ei olevat neist kedagi saadetud. Üldse olevat Saksa vägede plaanikindel evakueerimine Baltimaalt võimalik ainult küllaldase kaitse juures sisemiste ja väliste enamlaste vastu.

Saksa diplomaatia tuli abiks Saksa väejuhatuse salaplaanidele. Saksa delegatsiooni esindaja Versaillesis von Lersner kaebas 6. juulil, Saksa väe taganemisega olevat rahvusvähemused Lätimaal hädaohtu sattunud. Kuna liitriigid seal nüüd korra alalhoiu eest vastutavat, pani ta ette, et sealsete saksa vägede evakueerimiseks määrataks tähtajad saksa väejuhatuse kokkuleppel Läti valitsusega ja liitriikide kohapealsete esindustega.

See nõu võeti Pariisis vastu. Liitriikide valitsuste käsul astus siis nende sõjasaatkondade juht Baltimaal kindral sir H. Gough läbirääkimistesse von der Goltziga ja sai vastuse, sakslased ei mõtlevatki Kuramaad evakueerida, enne kui Saksa huvid pole seal tagatud. Nad loobuvat ka Ulma-

nise valitsust tunnustamast ja oma evakueerimist, nagu inglased seda soovitasid, mere kaudu toimetamast.

Gough kaebas siis Pariisi ja marssal Foch saatis sealt sakslastele käsu, Kuramaa evakueeritagu viibimata, ilma et mingisuguseid hävitusi toime pandaks. Läti valitsuse koosseisul ei tohtivat midagi tegemist olla selle evakueerimisega.

Goltz tähendas aga 11. juulil oma päevikusse: „Gough otsustab siin kõik nende juures, kes seda endale meeldida lasevad, ja need on kõik peale minu.“ Liitriikide käskusid oli Goltz harjunud saama oma ülemustelt suusõnaliste lisandustega, neil ei olevat midagi selle vastu, kui ta enda vastutusel talitab täitsa vastupidi.

Goughi kutsel ilmus Goltz 19. juulil isiklikele läbirääkimistele Olai juures. Neid algas ta brüskeerimisega, loobudes Goughi kätt vastu võtmast. Siis teatas, tal puuduvat instruksioonid oma valitsuselt; seletas, et värskeid vägesid olevat ta hiljuti Saksamaalt juurde toonud raudtee kaitseks. Evakueerimiseks vajavat ta 74 päeva ja võivat seda alata vast siis, kui Saksamaalt saab veerevat materjali. Tema meestest, kes tahab, võivad aga ka maha jääda kui Läti kodanikud, kellele seal olevat maad lubatud. Ei taheta neid lubadusi täita, siis ei vastuta tema tagajärgede eest.

„Enesest mõistetavalt,“ ütleb Goltz oma mälestustes (lh. 235), „oli mulle aeglane evakueerimine soovitatav. Sest vahepeal võis Bermonditi korpuse vormeerimine täieneda ja peale selle selgitatud saada, kas leidub rahalisi ja poliitilisi eeldusi Saksa vabatahtlike üleminekuks Vene teenistusse.“

Gough oli aga von der Goltzist kaunis hästi aru saanud. Ta telegraferis 21. juulil oma välisministrile lord Balfourile, Goltz tahtvat lubada Läti- ja Eestimaad tulevasele Venemaale tagasi vastutasuks sakslaste sealse koloniseerimise õiguse eest. Seks saavatki ta vene vägede toetust, keda Saksamaa palkaks ja varustaks. Lastakse Goltzil jääda Miitavisse, siis võib ta kogu maad halvata ja korra jalaleseadmist takistada. Rahukonverentsil tulevat nõuda, et sakslaste evakueerimine algaks viibimata ja lõpetataks 20. augustiks. See lahendaks kõik tungivamad raskused Baltimaal.

Ka liitriikide valitsustel polnud von der Goltzi kohta enam illusioone. 30. juulil kiideti Goughi ettepanekud liitriikide ülemnõukogus heaks. Viga seisis ainult selles, et kohapeal polnud jõudusid, kes sakslasi oleks evakueeruma sundinud.

Goltz võttis aga Kuramaal järjest väljakutsuvama tooni. Kui Gough 2. augustil Olais talle ette heitis, et ta midagi pole teinud 19. juuli nõudmiste täitmiseks, ning nõudis evakueerimise plaani, pöörutas Goltz rusikaga vastu lauda: „Das werde ich nie thun!“ („Seda ei tee ma kunagi.“)

Kohapealsetest sõjaesindustest saadeti siis Inglise kolonel Tallents ja Prantsuse kol.-lt. Du Parquet läände aru andma seisukorrast, mis leiti juba olevat ähvardav (Du Parquet: L'aventure allemande en Lettonie, lk. 128).

Goltzi vihastuseks oli saksa valitsus ise, seletades, et ta jõuetu oleval vägesid Kuramaalt välja tooma, liitriikidele mõtte annud sinna enda kontrolli saata. Liitriikide ülemnõukogu otsustas seks saata prantsuse kindral Niesseli, asukohaga Tilsittis. Kuid see samm viis sakslasi aina enam oma plaanidega kiirustama.

Oma ülemjuhatusel aruandmas käies sai von der Goltz kindral Groeneri enda nõusse. Eriti jagas Groener tema lootusi liidule tulevase Venemaaga: ühishuvid võitluses enamluse ja vastolus Poola vastu, Ida-Euroopa suure majandusbloki loomine, mis oleks vastukaaluks Maailmasõja võitjatele. Groeneri soovil tegi Goltz Veimaris ettekande ka president Ebertile ja välisminister Hermann Müllerile ja sai neilt nõusoleku, et see saksa sõdurite eraasjaks loetakse, kui nad vabatahtlikult jäeksid Baltimaale; sealsete vene vägede varustamist aga valitsus takistama ei hakka. Kaitseminister Noske ütles koguni Goltzile: Entente tõttu ei või me muidugi venelaste varustamist ametlikult lubada, aga kui kuskil Ida-Preisimaal mingi juudi tarvitajate ühisus hakkab venelasi varustama, siis ei ole selle eraettevõtte vastu midagi ütelda.

Nende Saksa sotsiaaldemokraatlike valitsejate juures oli von der Goltzil seda kergem oma plaane läbi suruda, et nende eneste parteiseltsimees August Winnig, endine volinik Baltimaal, nüüd Ida-Preisimaa oberpresidenina nõudis valitsuselt oma provintsi „etteulatavat kindlustamist Leedus ja Kuramaal“, seletades, et sealse olukorra juures puuduvat ententel üldse võimalus sakslaste evakueerimist läbi suruda.

Kui von der Goltz Berliinist oli tagasi pöördumas, lavastati tema äraolekul Miitavis saksa sõdurite „mäss“. 24. augustil pidi esimene transport evakueeritavate vägedega lahkuma. Siis andis aga major Bischoff vastukäsu: väeosad jäävad Baltimaale, et oma nõudmisi maasaamise asjus läbi suruda. Sõdurid panid toime tõrvikrongi-

käigu ja järgmisel päeval rüüstasid Läti karsarmuid ja panka ning inglise missiooni. Goltz, ehk küll sõdurite vastuhakkamist ametlikult laites, jäi nende väejuhatajaks edasi, et „alustatud asja võidule viia“; võltis koguni ühes Bermondliga sellel puhul nende paraadi vastu, kus „vabariiklikele“ sõduritele pani eeskujuks Preisi kuningaid.

Nagu juunis von der Goltzi sakslased läksid üle „läti“ teenistusse, läksid nad nüüd, kolm kuud hiljem, „vene“ teenistusse. Lavastus oli uus, otstarve oli seesama: Baltimaad ei milgil tingimisel käest lasta.

*

Veel tegid liitriigid katsel Judenitshi abil von der Goltzilt vene jõud käest ära võtta. Inglise kindral Marchi eesistumisel peeti 26. augustil Riias Eesti-Läti-Leedu-Poola-Vene väeesindajate nõupidamine, et 15. septembril alustada ühist pealetungi enamlaste vastu. Nõupidamise eel andis Judenitshi esindaja kindral Dessino Bermondtile edasi Judenitshi ettepaneku tulla oma väega üle Narva rindele. Bermondit loobus: tema armee olevat alles vormeerimisel ja pealegi puuduvat Narva all seljatugi. Tema tahtvat pealetungi alustada sealt kus ta on üle Dvinski Veliikije-Luki peale.

Nii inglased kui Judenitsh näisid esialgu sellega leppivat. March lubas Bermondtile läbi lasta Saksamaalt varustust ja vene sõjavange tingimusel, et ta varustuse eest sakslastele midagi ei maksaks ja oma väest sakslased ära saadaks. Judenitsh aga määras 5. sept. Bermonditi vene väeosade juhatajaks Kuramaal ja Leedus, nõudes ainult temalt viibimatut pealetungi Dvinski ja Reshitsa sihis.

Bermondit ei mõelnudki aga Marchi tingimusi täita, vaid ainult aega võita, Dessino telegraferis 12. sept. Judenitshile: „Saksa piiri sulgemine pani Bermonditi varustamise seisma. Mina osutusin prohvetiks, sakslased aga näitasid oma nägu varem kui võis oodata, — selge, et töötasid meie laostamiseks.“

„Bermondit istus loiku,“ tähendas selle peale Judenitsh 14. sept. oma päevikusse: „Vaja püüda, et Bermonditi vägi tuleks siia, kõige parem, ilma tema eneseta.“

20. sept. anti inglaste kaudu Bermondtile üle Judenitshi käsk — tulla oma väega Narva alla. Bermondit vastas seega, et järgmisel päeval allakirjutas lepingu, millega von der Goltzilt selle vägede ülemjuhatusel Kuramaal üle võttis, kohustudes ühtlasi talitama Berliinis asuva vene „lääne valitsuse“ juhtnõuude järele.

Siis sõitis 24. sept. Judenitsh ise inglise kolonel Sherbrooke saatel Riiga, et Bermondtil läbi rääkida. Bermondtil loobus Miiitavist Riiga tulemast, seletades, et seal lätlased ta vangistaksid. Tema poole saadetud Judenitshi ohvitserile von Prüssingile lubas ta poolest suust umbes 1500 venelast paari nädala pärast Narva alla saata, teised jäävat aga Kuramaale.

Lütlaste ultimatiivsel pealekäimisel saatis Judenitsh siis Bermondtille käsu, et kõik venelased viibimata üle tuleksid. Bermondtil jäi aga oma vastuse juurde. Tema 75.000-lisel Saksa-Vene väel olevat Dvinski rindel palju paremad väljavaated, eriti kui Judenitsh tema jaoks Saksa piiri uuesti avamise välja nõutaks. Saksa baas käis Bermondtille üle kõige.

Bermondtil operettlikkus täiendus veel uue joonega.

25. sept. tegi Bermondtil 300 miljoni margalise laenu J. P. Morgani pangalt „Lääne-Venemaa riigi varanduste vastutusel“. Hiljem selgus, et Bermondtil oli sisse veetud: Ameerika suurpankuri volinikuks oli end tembelandan keegi enamlaste agent, kes siis asja avalikkuse ette tõl. Selle müstifikatsiooniga olid enamlased tabanud ühe hoo bil kahte jänest: julgustanud Bermondtil tegutsema, et teiste vene valgete kaarte segi ajada ja teiseks raskendanud Bermondtil võimalusi tõsisemaks finantsoperatsiooniks.

*

Bermondtil pidi teada olema, et Judenitsh lähematel päevadel tahab alustada pealetungi Petrogradile. Kuid sellele sellis veel teine põhjus otsustava tegevuse kiirustamiseks. Saksa kaitseminister Noske telegrafeeris 26. sept. Goltzile, et nõus on selle ettepanekuga komandot Miiitavis venelastele üle anda. Evakueerimise edasise viivitamise puhul ähvardavat ameeriklased Saksamaad kõige teravamate majanduseliste repressaaliatega.

Goltzil ei jäänud enam aega oodata. Bermondtil kirjutas 1. okt. Denikinile, et peab eeskätt vallutama Riia ja selle ümbruse, sest et muidu Läti ja Eesti võivad, enamlastega rahu tehes, kõigi oma jõududega tema vastu pöörata.

Oli vaja veel mingi ettekääne sõjategevuse algamiseks. 6. okt. saatis Bermondtil Lätile nõudmise, et teda rindele läbi lastaks ja järgmisel päeval määras oma valitsusnõukogu, kelle esimehe koht pakuti endisele Judenitshi nõunikule, riigiduma abiesimehele vürst Volkonskile, kuni selle päralejõudmiseni aga end. Vilno kubernerile,

baltlasele krahv K. Pahlenile. Needra sõjaminister Vankin, kes sõjas Eesti vastu oli landesvääri nimeliseks ülemjuhatajaks, määrati Lätimaa kindralkuberneriks. Siis algas Läti ja koguni Eesti vägede kallale tungide ettekäandel 8. okt. pealetungi Riiale.

*

Kas oli Bermondtil rünnak teadlikult sihitud Judenitshi Petrogradi operatsiooni vääramiseks?

„Times'i tollaegne kirjasaatja Helsingis John Pollock kinnitab (Nineteenth Century, 1920, January, 64), et vähemalt sakslased selles teadlikud olid. 2. okt. oli von der Goltz Kuramaal öelnud ühele Soome ajakirjanikule: „Judenitshi vägi ei saa iial võtma Petrogradi!“ Ja mõni nädal varem öelnud saksa saadik Helsingis, vabahärra von Bruck: „Inglased mõtleavad, et nad võtavad Petrogradi. Ha, ha, ha! Ei iial! Ei iial!“

Saksasõbralised Vene politikategelased Helsingis — Thorshevski, Ber j. t. nähtavasti Petrogradi operatsiooni vääramist ei taipanud. Nad triumfeerisid omas lihtsameelsuses Bermondtili väljaastumise üle ja rõõmustasid Venemaa jälleülesehitamise pärast, kiitsid von der Goltzi venesõprust jne.

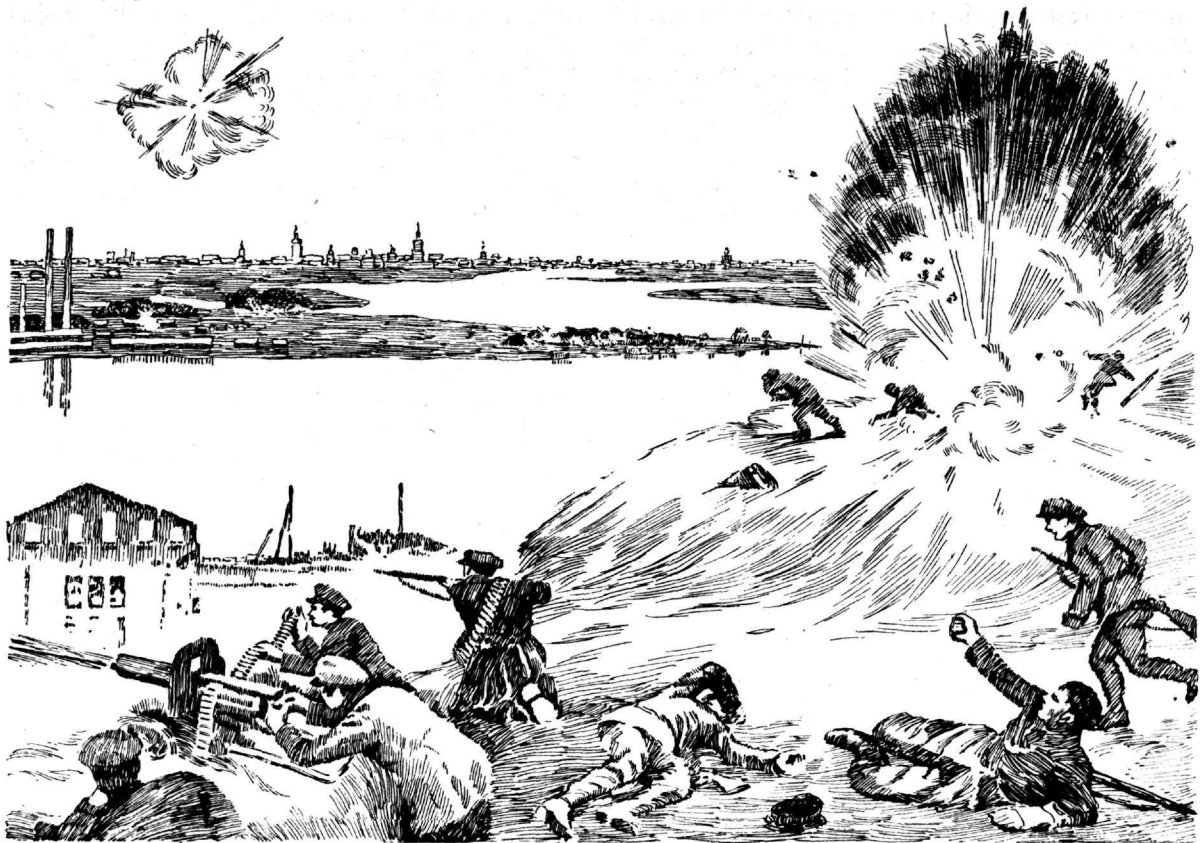
Judenitshile oli Bermondtil teatanud, et oma baasi kindlustamiseks võtab Düüna liini oma alla ja marsib siis rindele, Loode-Vene väeosaga ühinema.

Judenitsh vastas temale: Teie pole täitnud ainsatki minu käskudest oma vägede ületoomiseks Narva rindele. Teie olete ilma loata alustanud sõjaoperatsioone ja lätlastele kallale tunginud. Ma kustutan teid ja teie väe Loode-armee koosseisust ja kuudutan teid Venemaa äraandjaks.

See needmistelegramm iseenesest Bermondtili ei kohutanud: ta vastas ülbete mõnitustega. Kuid tõsisemaks osutusid järeldused, mida tegid sellest eestlased ja liitriigid.

Bermondtili rünnakust oli Riias kohe panna puhkenud, millest Ed. Virza nii luuleliselt kõneleb. Läti väed olid Riiaat maha jätmas. Läti valitsus, pealinnast lahkudes, saatis Eestile abipalve.

Viibimata saadeti Riiga Eesti soomusrongid nr. 1 ja 2. Teel Rodenpoisis kohtasid nad Läti peaministrit Ulmanist ja välisministrit Meierovitshit, kes soovitasid Riiga enam mitte sõita. Kuna aga Lätii ülemjuhataja kindral Simonson, kelle käsutusse soomusrongid saadetud, veel Riias viibis, sõitsid soomusrongid sinna. Peaaegu tühjas Riias nõu pidades arvasid Läti valitsuse liikmed veelgi, et tuleks pealinn evakueerida ja

Riia all.

A. Vichvelini sulejoonis.

Segevoldi vanade Vene kaevikute joonel eestlaste abil vastupanu korraldada. Inglise oleval lubanud ka omalt poolt toetust ja töötanud koguni ka poolakaid ja leedulasi viia sakslaste vastu.

Kuna aga kõvemast sakslaste pealetungist midagi polnud kuulda, otsustasid Eesti soomusrongide juhid, kaptenid Hinnom ja Neps siiski soodsat Düüna kaitseliini mitte maha jätta. Ulmanis ja Meierovitsh teatasid siis, kui eestlased loodavad sakslaste üle jõe tulekut takistada, jäävad Riiga ka lätlased (V. Maa, 9. 10. 34, A. Hinnom).

„On arusaamatu, ütleb A. Hinnom, miks Bermondit kogu Riia 9. okt. ei vallutanud. Takistust seks ei olnud. Kas ootas ta oma peajõude järele? Eesti soomusrongide sinnajõudmisest oli ta kohe informeeritud, aga muidugi suure liialdamisega Eesti jõudude üle. Alul nähtavasti ei juletud Düünat ületada väikeste jõududega, kuna hiljem olukord ei lubanud seda enam.“

Peale Eesti soomusrongide, kes kohe tegevusse astusid ja lätlasti kaasa julgustasid, tuli veel teine takistus. Inglise sõjalaevast-

ik jõudis Düüna suhu, Bolderaasse. Suvist Riia pommitamist Eesti sõjalaevadelt meeletuledades, jõudis von der Goltz otsusele, et Riia vallutamine siitsaadik on lootusetu, sest laevasuurtükid võivad Düüna sillad puruks lasta. Pealegi sai Goltz „mitte ebatõenäolise teate“, üks Eesti diviis minevat Friedrichstadt all üle Düüna, et lüüa sakslastele kuklasse.

Need olid põhjused, mis Bermonditi panid 10. okt. Lätile pakkuma vaherahu. Kuid lätlased olid juba esimesest ehmatuses üle ja saatsid ainult uued abipalved Eestisse ja Poolasse. Eestis käis delegatsioon esiteks Valga advokaadi Zamueli, siis sotsialistide juhi Mendersi juhtimisel läbirääkimas sõjaliste operatsioonide koordineerimise, piiriküsimuse korraldamise ja abiekspeditsiooni tasu üle. Kuid kokkuleppele ei jõutud. Lätlased ei tunnustanud lepingut, mida nende saadik Rammann 18. veebruaril 1919 Eestiga piiride asjus teinud. Valka olid nad viimaks valmis siiski loovutama, kuid ei nõustunud, et Eesti vägi korraldaks oma okupatsiooni piirkonnas ka tsiviilvalitsuse, ja et igal juhul, kuni sõjahädaohu möödu-

miseni, Eesti rinne jääks Salatsijõe-Stakeln-Marienburgi joonele.

Näib, et Bermondtil oli olnud liitriikide kohta liialdatud lootusi, mida temas õhutasid mõned Vene valged, kes mängisid „mõlemale hobusele“, s. o. nii liitriikide, kui saksa orientatsioonile. Berliini kaudu seisis Bermondit ühenduses Venemaalt baltlase parun Korffiga, kes oli Koltshaki mereagentuuri informeerijaks Londonis. Korff kinnitas Bermondtile, et kõik liitriikide deklaratsioonid ja ultimaatumid Saksa vägede evakueerimiseks Baltimaalt on paljas bluff, millel tegelikke tagajärgi ei saa olema ja mille ainukeseks otstarbeks on — rahustada Inglise ja Prantsusmaa avalikku arvamist.

Ses sihis tegutsesid Vene monarhistlikud politikategelased Berliinis, kes toetasid kindral V. G. Gurkot, endist maailmasõjaaegset Lääne-rinde staabiülemat, Vene valgete ülemjuhatajaks ja lootsid saada Bermondtile koguni rahukonverentsi tunnustuse. See oli Vene valgete kõige tagurilisem kamp, kelle leht Berliinis „Prisöv“ (4. nov.) seletas, et kui enesemääramist anda Eestile ja Lätile, siis tulevat seda ju anda ka Peterburi Novaja-Denevnja mustlastelegi.

Endine riigiduuma esimees A. Gutshkov oli küll Bermonditi hoiatanud, et ententet ei tohi provotseerida ja eriti ei tohi sõda enam-luse vastu siduda Balti küsimusega, mis, kuigi iseenestest tähtis, olevat praegu väljaspool päevakorda.

Bermondit oli seda siiski teinud. Lootuses liitriikide kannatlikkusele oli ta Düüna jõesuhu, liitriikide sõjalaevade lähemasse naabrusse asetanud oma venelastest koosnevad väeosad. Kuid seegi ei aidanud.

Baltimerel teotseva Inglise laevastiku juhataja admiral Covan saatis 13. okt. Bermondtile ultimaatum — evakueerida Dünamünde, vastasel korral ähvardades tule avada. Ultimaatumi tõid kolm Inglise ohvitseri aadressiga: „Saksa vägede juhatajale oberst Avalovile.“ Haavatud Bermondit vastas, et ta nii adresseeritud kirja ei saa vastu võtta ja et Dünamündes ei asu sakslased, vaid Vene kasakad. Et selles veenduda, viidi koguni üks Inglise ohvitser Dünamündesse, kus see venelastega teed jõi.

Poolteist tundi hiljem avas liitriikide laevastik Prantsuse kapteni Brissoni juhatusel Riia lahelt 15. okt. kell 13 tule ja purustas Vene rügemendi, mille jäänused lätlased üle jõe tulles vangistasid (Bermondit, 209, Du Parquet, 182). Seega oli von der Goltzi „viimasel võidul“ ots peal, — liitrii-

kide laevadel avanes nüüd võimalus Riiga tulla.

Tulivihane Bermondit ähvardas kaebada Koltshaki ja Denikini ees, et Covan toetab Läti mässajaid Vene vägede vastu. Covanil oli kerge vastata, et ta ei saa Vene väejuhiks pidada ohvitseri, keda Judenitsh kuulutanud isamaa äraandjaks.

Eesti soomusrongide abi oli Läti väe taanemise seisma pannud. Liitriikide laevastiku ja Eesti soomusrongide toetus aitas vastupealetungile üle minna.

Oktoobri jooksul korraldati Läti vägi ümber ja täiendati mobilisatsioonidega. Vahe-tati ka ülemused, keda paanikas ja taganemises arvati süüdi olevat: ülemjuhatajaks sai kindral Simonsoni asemele polk. J. Bal-lodis, selle staabiülemaks polk. Ed. Kalnini asemele al.-polk. Ed. Laiminsh ja hiljem polk. P. Radsinsh. Liivimaa diviisi üle-maks sai polk. Zemitani asemele polk. Pe-nikis ja Riia polgu ülemaks polk. Schmidt asemele polk. Apinis. Novembri alguks, kui üldine vastupealetung algas, olid lätlased Bermonditi vastu koondanud 544 ohvitseri ja 10.662 tääki.

P. Radsinsh ütleb jõudude vahekorra ol-nud Bermondtil 47.000 meest Läti 20.000 vastu. Seega rohkem kui 2-kordne ülekaal. Miks see end maksmat ei suutnud panna?

Üks suur põhjus oli vististi — Bermonditi vägede demoralisatsioon. Saksa välisminis-ter Hermann Müller ütles 9. okt. Saksa rah-vuskogus, suur osa neist vägedest olevat seiklejad, kes tahavad „Wallensteini laagri“ ulaelu elada. Vene valgete leht Berliinis „Golos Rossii“ (23. okt.) ütles veel lähemalt: Juba 1918 lõpul ei olevat saksa vägede jää-nused Baltimaal erinenud Saksa vägedest Rumeenias, kellest nende juht Mackensen olevat öelnud: „200.000 sõduriga ma läksin Rumeeniasse, 200.000 spekulandiga ma tuln tagasi.“ Bermonditi „Wallensteini laagris“ valitses aga lausa prassimine, kaardimäng, joomine, kauplemine, — ohvitseride silma all, kelle põlvedel istuvad „halastajad õed“.

Ka Eesti sõja kogemus von der Goltzi vastu näitas, et tõsisemaks vastaseks oli ai-nult baltlastest koosnev Landesväär, kes nüüd oli kaugel enamlaste rindel, mitte aga riigisaksa „landsknechtid“, kes varsti hak-kasid „streikima“, et neid olevat petetud ja enamlaste pähe pärisrahvaste vastu saade-tud.

Lätile tuli aga veel kolmandalt poolt mõ-juvat abi. Saksa valitsuse 3. okt. ettepane-kule, et tema „ilmsüütuses koha peal veen-dutaks“, saatsid liitriigid 28. okt. Kuramaa

evakueerimist kontrollima Prantsuse endise sõjaväeesindaja Venemaal kindral Niesseli. Bermonditi Vene kesknõukogu lootis teda veel oma võrku saada (Goltz, 284), kuid juba 12. nov. põrkas Niessel Königsbergis teravalt vastamisi Saksa idapolitika kohapealse juhi August Vinnigiga. Tilsitis oma staabi 14. nov. üles lüües sulges Niessel Saksa piiri täielikult Bermonditi varustajatele, nii et sellel varsti rohkem kui 100 padrunit mehe kohta üle ei jäänud (René Vanlande: Avec le général Niessel en Prusse et en Lithuanie. Paris, 1922). Ka kallutasid liitriigid isegi Leedu niikaugele, et ta Bermonditi seljatagust hakkas ähvardama, Poolast koguni rääkimata.

3. nov. alustas Läti vägi üldpealetungi ja 11. nov. andis Bermondit käsu taganeda Thorensbergist, Riia alt, — nagu ise ütleb, peamiselt sellepärast, et pole suutnud liitriikide laevakahuritele vastu panna. 21./22. öösel lahkus Bermondit ka Miiitavist, ja et oma seiklust vääriliselt lõpetada, ülendas üle Saksa piiri taganedes 1. detsembril end ise polkovnikust kindraliks.

Oma sõjakäigu nurjumise peasüüdlaseks loeb von der Goltz — Saksa valitsust, kes olnud liitriikidele liiga järeleandlik ja lõpuks Niesseli otse Kuramaa väel ühendlinnide läbilõikamiseks välja kutsunud.

Baltikumkämpfer'ite liidu esimees parun Manteufel Katzdangenist loeb aga peasüüdlaseks von der Goltzi ennast, kes oma mitte-diplomaatlikus otsekoheuses liitriike liiga vara väljakutsunud.

Kui Judenitsh Petrogradi värvavateni oli jõudnud, tõid Trotski ja Sinovjev tähtsama julgustusena oma meestele — Bermonditi operatsiooni, mis Judenitshi kaardid segi olevat lõõnud. Tõepoolest, Bermondit pidi ta enda sõnade järele Vene kodusõja otsustavamal silmapilgul seks sekka lööma, et seda otsustada valgete — ja muidugi lähemal kombel iseenda ning Saksa kasuks. Tegelikult aga aitas just tema rünnak osaliselt nurja ajada Judenitshi Petrogradi operatsiooni ning otsustada Vene kodusõja puustaste kasuks. Sellepärast oli ühel valgete lehel („Golos Rossii“) õigus öelda, enamlastel olevat kõik põhjused Bermondtile ausamast panna.

Lõhkeainete nüüdisaja tase.*)

Kapten E. Ruusauk.

Lõhkeainete tegevusvõime kohta lähidalt teoreetilisi põhimõtteid puudutades peab tähendama, et siingi arvamusel pole ühtlased. Dr. Stettbacher väidab, et gaasi rõhumine, s. o. igasuguse plahvatuse juures asetleidev rõhu suurenemine, on töö põhjuseks, mida võiks nimetada lõhkejõuks. Nagu teada või vähemalt tunda, on jõu mõiste definitsioon küllalt keerukas. Jõudu tuntakse küll massi kiirendusest ja massi deformatsioonist, kuid siiski võib seda ainult raskel kujul konkreetselt tajuda, hoolimata selgeist ja mõõdetavaist nähtusist. Oletatakse, et jõud, olgu see tingitud maa külgetõmbest või elektromagnetilisest väljast, igatahes pole mingisugune töö, mingisugune energia, ega mingisugune metafüüsiline nähtus, vaid lihtsalt tuntava ja märgatava töö põhjus. Lõhkeaine tööpõhjusest paremaks arusaamiseks defineeritakse plahvatustegevust järgmiselt: plahvatusel on töövõime põhjuseks gaasimahu laienemine, mille läbi, olenedes gaasi juur-

devoolu suurusest ja tihedusest, saavutatakse alaliselt tõusev rõhumine, ja ületades takistus, tehakse töö, millest ainult osa tuleb nähtavale mürsu liikumisena ja lõhkemisenä.

Mida mõista lõhkeaine töövõime all? Dr. Stettbacheri järele aine energia-sisaldavus ehk töövõime võrdub mehaanilise soojuse ekvivalendiga ($A = 427 \text{ m/kg}$) ja plahvatatussoojuse (kalorid) korrutisega. Saadud tulemus käib lõhkeaine kogu võimsuse kohta. Sõjaväelisel kasutatava lõhkeaine võimsuse piiritlest paraja surve all ja vähima ajaüksuse juures annab Dr. Kast tabava väljenduse, seades üles lõhkeaine võimsuse otustamiseks järgmise valemi:

$$\frac{\text{energia tihedus}}{\text{energia tekkimisaeg}}$$

Nagu näeme, on lõhkeaine võimsus seda suurem, mida kiiremini toimub aine oksütatiivne lagunemine. Lõhkeained koosnevad, samuti nagu kõik põlemisainedki, peamiselt süsinikust ja vesinikust ja lagunevad aeglasemini või kiiremini gaasikuju-

*) Vt. „Sõdur“ nr. 41/42 s. a.

listeks kehadeks, mis oleneb sellest, kas nad oma lagunemiseks tarvismineva hapniku saavad õhust, või esineb see juba nende keemilise algosana. Lõhkeaine suurima lagunemiskiiruse korral purustub kõik, mis ümbritseb ainet või tema gaase. Puhtpioneri purustustöödeks on seetõttu suurima tulemuse saavutuse huvides vaja kasutada võimalikult suurema brisantusega lõhkeaineid, eriti, et siin ei piira suurtükiväelised nõuded aine suure löögikindluse tõttu. Pentaerütritetraniitraadi, tetranitrometüülaniliini (tetriili) ja võibolla veelgi brisantsemate lõhkeainete kasutamine ei teki pioneridele üldiselt suuri raskusi.

Suurtükiväes lõhkeainetel tarvituskõvulikkuse nõuded peale suure löögikindluse peavad avalduma mujalgi, kui lõhkemõju harilikult mitte otseselt, vaid kaudselt märki juhitakse. Siin on tähtis, et mürsu lõhkemisel ei tekiks liiga suurejulist gaasi rõhumist, vaid enam mõjusaid kilde. Killud on siis ainult löögivõimelised, kui nad pole vähemad teatud suurusest. Selle tõttu pole mõtet mürsu keret ülibrisantse lõhkeainega tõlmaks purustada, kusjuures tekkinud killud ei suuda kaugele lennata ega evi läbilöögivõimet. Kildude keskmist suurust, arvu ja nende läbilöögivõimet mitmesuguse suuruse ja tugevusega kilpidele erinevais kaugustes, samuti ka kildude kiirust mürsu lõhkemiskohast erinevais kaugustes mõeldakse aeg-ajalt võimalikult täpselt, mille järele määratakse kindlaks mürsu kere materjal ja lõhkelaengu omadused. Mürsu lõhkemisel kildude kiiruse kindlaksmääramiseks tarvitatakse sädekronograafi ja ka Le Boulange'i lennuaja-mõõlajat.

Lõhkeainete sõjaväelisel kasutatav mõju pole sugugi nii ülivõimas, nagu seda ehk arvab võhik. Dr. Stettbacher näitab, et isegi 1800 kg raskune lennukipomm, mis sisaldab umbes 1000 kg lõhkeainet, ei suuda täielikult hävitada majade-kogu või üksikul suurel ehitisel üht osa. Ta arvab, et selleks ka suuremate mürskude tegevusmõju ei jätku. Gaasirõhk, mis on vahetult lõhkemiskohas ülisuur, väheneb juba lõhkepunktist lähemates kaugustes väga kiiresti ja nimelt pöördvõrdeliselt kauguste ruutudele. 1000 kg raskuse lõhkelaenguga pommijuures on lõhkemishetkel gaasirõhk ülisuur, lõhkepunktist 500 m kauguses aga ümmarguselt 40 gr/sm². Kui suurendada lõhkelaengu hulka näiteks kuni 5000 kg, oleks gaasirõhk lõhkepunktist 500 m kaugusel siiski ainult 100—150 gr/sm². Dr. Kasti arvestuse järele on lõhkeaine plahvatusel hetkeliselt tekkinud gaasirõhk lõhkepunktis

151.10⁶ kg/sm². Oletatakse, et see arv paljudel juhtumitel on madalam. Lõhkeaine brisantsest gaasirõhu suurusest ja ka teistest füüsilistest nähtustest võib ainult raskelt teha võrdlevaid lõppjäreldusi, sest katsete tulemused pole küllalt täpsed. Näiteks, kui katsetada püssikuuli läbilöögivõimet vastu terasplaati, siis näeme, et ainult osa löögijõust (umbes 1/3) kasutatakse plaadi läbistamiseks, kuna ülejäänud osa jõudu kulub kuuli deformatsiooni ja plaadi vetruvuse tasakaalustamiseks. Plaadi vetruvus on nii suur, et ta sageli heidab kuuli tagasi sadasid meetreid. Sellest siis on tingitud ka nähtus, et plaadi läbistamiseks alalise rõhu abil kulus ainult 5000 atm., kuna sama plaadi kuuliga läbistamiseks kulus aga ligi 20000 atm.

Vahetult lõhkepunktis tugeva gaasirõhu tekkimine on seletatav sellega, et lõhkeaine, tihedusega umbes 1,6, valatud või pressitud kujul, võtab enese alla võrdlemisi väikese ruumala, kusjuures 1 kg lõhkeainet tekitab plahvatamisel umbes 700—750 liitri lise normaalse gaasimahu, mis suure plahvatussoojuse (1000—2000 K) ja kõrge plahvatustemperatuuri (3000—4000° C) mõjul laieneb 10000—12000 liitri suuruse ruumalani. Lõhkeaine töö ehk tegevusvõime öieti hindamiseks peab täpselt tundma ja teadma tema konstante, s. o. tema normaalset gaasimahtu, plahvatussoojuse hulka, plahvatustemperatuuri ja detonatsioonikiirust. Puhkemaalilise seisukohast vaadeldes on lõhkeaine võime lõhkeaines sisalduva süsiniku ühendusest vesinikuga, mis moodustab küll kindla suuruse, kuid siiski edaspidi hapnikuga ühinemise korral ja sellest oleneva suureneva või väheneva lagunemiskiiruse tõttu piirdub omas mõjus suurema või vähema aja vältusel.

Et aga tänini pole võimalik olnud saavutada puhast süsiniku ja vesiniku ühendit hapnikuga, siis läheb alati lõhkeaine plahvatamisel suur hulk energiat lõhkeaine tegevusele kaduma. Lõhkeainete valmistamisel süsiniku ja vesiniku ühendamise hapnikuga toimub lämmastikhappe kaasabil, mis sisaldab energiavaest soojustarvitavat lämmastikku. Lõhkeaine on sel viisil alalise mõju kuhjumise nõudel, s. o. hapnikuga ühinemise tõttu, üsna halb energia säilitaja, mille tõttu lõhkeained plahvatades kaotavad palju oma energia hulgast. Näiteks nüüdisaja brisantseim lõhkeaine nitroglütseriin kaotab lagunedes oma energiast ligi 50% tegevusjõudu, vastandina süsiniku ja vesiniku elementaarsel tavalisel põlemisel tekkinud energia hulgale.

On jõutud piirini, mis näitab, et nüüdisaja lõhkeainetest on saavutatud maksimaalne tegevusjõud. Fantastilisi oletusi, suuri maaalasadid korruga hävitada, ei ole nüüdisaja lõhkeainetega võimalik saavutada. Selleks peab püüdma veelgi suuremate potentsiaal-differentsideni, mis peituvad elektrienergia laengute või aatomite lagunemistegevuses. Hoolimata viimaste aastate teaduslikest saavutistest seisavad veel ületamata takistused nende jõuallikate kasutamisel relvade juures. Suurim kiirus, mis tänini on võimalik mürsule anda, on umbes 1600—1700 m/sek. See kiirus pole palju vähem, kui suurim kiirus, mille saavutavad killud mürsu lõhkedes lõhkelaengu detoneerumisel. Burloti arvestuste järele hinnatakse nende kiirust ligi 2450 m/sek. Oletatakse, et õhukeste suurekaliibriliste mürskude mõned väiksed killud evivad lõhkepunktis veelgi suuremaid kiirusi. Kildude lennukaugus on siiski väike, hoolimata nende suurtest algkiirustest, sest kildude kiirus väheneb ruttu nende korrapäratu kuju ja õhu vastupanu tõttu.

Raketi lennu taganttõuke põhimõttel võiksid mürsud saavutada veelgi suuremaid lennukaugusi. Siin võiks jõuda palju suuremate tulemusteni lennukaugustes, kasutades vähese mõjuga visklõhkeainete asemel palju soojuserikkamaid puhtaid süsivesinikke (bensiooni jne.) otseses ühenduses vedela hapnikuga. Raketi lennu põhimõtte kasutamise raskus ei seisa kindlasti mitte viske- või purustuslõhkeainetes, vaid peamiselt selles, kuidas hoida raketti reeglipärasel lennujoones. Tulirelva peanõudeks on absoluutne suuna valitsemine, et märki tabada. Laskmisel mõjutavad mürsku pärast seda, kui ta on oma suurima kiiruse täpses suunas omandanud, korrapäratult ainult veel võrdlemisi vähesed ilmastiku mõjud. Raketimürsu juures, pärast seda, kui ta on hakanud lendama, selle vastu alata kerkivad esile uued tõukejõud. Neid jõude on raske reeglipäraselt hoida õhus raketimürsu vabaoleku tõttu tema raskuspunkti suunas, mille läbi ühenduses atmosfääriliste mõjudega tema lend tekitab korrapäratuid liikumiskõveraid.

Veel paljud küsimused vajavad üksikasjalisemat selgitamist, kui tahetakse suundaandvalt mõjuda mürskude konstruktsiooni, lõhkelaengu ja tema võimsuse seisuko-

hast. Näiteks, kui suur on tegelikult gaasirõhk, mis on tekkinud lõhkeainete detoneerumisel mürsu lõhkemise hetkel? Kui suur on gaasi tõukejõud üksikuile kildudele mürsu lõhkemisel? Kuidas liigub õhurõhuline lõhkepunkti lähemas ümbruses, nii suunas kui suuruses? Missugune on siin inimese moraalne vapustus? Missugused on liikumiskõverad mürsu lõhkemisel tema kere mitmesugustest osadest tekkinud kildudel? Kuidas suhtlevad mürsu kildude arv ja kuju, arvestades mürsu kere materjale ja lõhkelaengu aine omadusi? Kuidas mõjutab vedel mürsu täide mürsu lendu, ja kuidas muuta kindlakujulist lõhkeainet vedelaks, et saavutada aine mõjusamat lagunemist? Kuidas on parem võimsuse ja kasutamise seisukohast, kas lasta välja väikesi mürske suuremal arvul, või vähemal arvul suuri mürske, ja kuidas selgub sellest ratsionaalseim relvakalibreer? Nii lisanduvad paljud küsimused üksteisele. Loomulikult ei saa neid küsimusi lahendada ainult laboratooriumides: nad on enam suurtüki-väeliste katsete tegevusala suurtel maaaladel.

Samuti pole ka lõhkeainete praktilisel kasutamisel, lõhkumistöödel, lõhkemõju ja plahvatusnähtusi küllalt rahuldavalt suudetud selgitada. Siin leidub palju küsimusi, mis nõuavad selgitamist. Need ei olene üksi lõhkeainetest, vaid osalt ka purustatava eseme konstruktsioonist, selle tugevusest, kujust, ümbritsevast kihist jne.

Lõppeks olgu tähendatud, et lõhkeainete tegevus- ja plahvatusnähtusi on tänini ajajooksul paljugi selgitatud Boile-Mariotti-Gai-Lüssaki, Mallardi'i, Le. Chatelier'i, Nobeli, Bicheli, Poppenbergi, Kasti, Brunswigi, Stettbacheri ja teiste uurijate ennastalgava töö läbi. Eriti hinnatav on nende õpetlaste töö, arvestades lõhkeainete tegevus- ja plahvatusnähtuste probleemi keerukust, vaadates kemo-dünaamilisest seisukohast, kui mõtelda neile hetkeliselt üksteisele järgnevaile ja üksteist ristlevaile reaktsioonidele, mis tekkiva rõhu ja soojuse juures tõusevad kumulatsioonini, sealjuures alatiselt tasakaalus kõikudes.

Allikad:

1. Zeitschrift für das gesamte Schiess- und Sprengstoffwesen mit der Sonderabteilung Gasschutz. 1928—1930.

2. Wehr und Waffen. 1933.

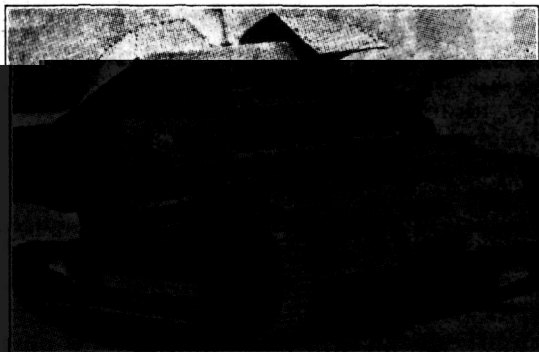
Kuidas venelased kasutavad tankette lahingus.

Major J. Tomson.

1. Sissejuhatuseks.

Tankett ehk ülikerge tank on alles viimase aja leiutis, milline võib vahest tuleval aastal pühitseda oma 10-ndat sünnipäeva. Seesuguste lülikutel liikuvate kergete lahingumasinate tüüpiliseks esindajaks väga mitmes sõjaväes, muude hulgas ka punaväes, on tankett „Carden Loyd“. Tema peamised tehnilised omadused: kaal ca 1,8 tonni, pikkus 2,46 m, laius 1,7 m, kõrgus 1,01 m, põhja kõrgus maapinnalt 29 sm, 23-hõbusejõul. vesijahutusega mootor „Ford-T.“, soomuse paksus — ees ja taga 8—9 mm, külgedel 6 mm, maksimaalne kiirus 45 km tunnis, bensiini tagavara 38 l (jätkub 160 km läbisõiduks); relvastiseks on 1 kuulipilduja, kuna meeskond koosneb kahest mehest.

Iseseisva rühmana liikudes omavad tanketid keskmiselt järgneva rännakukiiruse: heal kiviteel 15—20 km, heal külavaheteel 12—15 km ja halval teel 6—10 km tunnis. Päevateekonna pikkus ulatub heal teel kuni 110 km, halval teel kuni 60 km.

Tankett „Carden Loyd“ lahtiste soomuskuplitega.

Tanketi liikuvust lahinguväljal iseloomustavad järgmised andmed: ta ületab kuni 1,2 m laiuseid kraave, 50—60 sm sügavusi veekogusid, 45 sm kõrguseid vertikaaltõkkeid ja kuni 50 sm lumekihi.

Tankett võib tulistada käigu pealt või lühiajalistelt peatustelt, kusjuures tulistamine on piiratud umbes 16° horisontaalnurgaga.

Meeskonna väsimus on raputavuse, tanketis valitseva kõrge temperatuuri ja piiratud vaatlusvõimaluste tõttu väga suur.

Tanketi eelkirjeldatud omadused võimaldavad tema kasutamist tule- ja löögüksu-

seni lahtiste elavmärkide vastu, tulepesade mahasurumiseks soodsal maastikul, läbikäikude tegemiseks kergetes traataedades, luureülesannete täitmiseks ja sidepidamiseks.

Tanketiühikute juhtimine baseerub nende ühikute heal rivilisel kokkuliituvusel, ühisel doktriinil ning lahinguvõtete kindlal tundmisel. Juhtimisvahendiseks on: lihtis lahinguplaan, selgete ülesannete andmine, juhi-tanketi näitav tegevus oma liikumisega, lipukestega ja valgussignaalidega.

Mis puutub tankettide taktikasse, siis on ta nii punaväes kui ka Lääne-Euroopa riikide sõjavägedes üldiselt alles kujunemise ajajärgus.

Nende eelmärkuste järele võime asuda teema käsitlemisele, kasutades allikana RKKKA häälekandjate ja N. Puhhovi äsja ilmunud raamatu „Bojevaja služba tanketok“ (Gos. voj. izd. Moskva 1934) andmeid.

2. Tankettide luuretegevusest.

Venelased kasutavad tankette teadete kogumiseks vastasest, maastikust ja elanikkonnast nii omaette luureorganitena kui ka väeüksuste tavaliste luureorganite koosseisus. Mõlemal juhtumil tanketid toimetavad luuret kas üldväekoondise, jalaväe-, ratsaväe- või motomehhaniseeritud väeüksuste huvides.

N.n. „lahinguluure“ („boevaja razvedka“) organitena (piilkond = ca 1 rühm, luuregrupp = 2—3 rühma) tankette kasutatakse lahinguvälja valgustamiseks ülesandega pidevalt informeerida väeüksuse ülemat kõigist muudatustest olukorras; lahinguluure organid teotsevad kuni 5—6 km kauguseni neist väeüksustest, milliste huvides nad luuravad.

Taktikalise luure organitena esinevad punaväes: 1. üksik piilkond, 2. üksik luuregrupp ja 3. luuresalk.

Üksiku piilkonna koosseisu määratakse normaalselt tanketirühm (5 tanketti) tervikult, vahel koos kergete soomusautodega. Seesugune piilkond, julgustades end üksikute tankettidega (1—1,5 km kaugusel südamikust), toimetab luuret teatavas suunas kuni 7—8 km kauguseni väeüksusest. Luuregrupp (2—3 rühma) toimetab luuret tähtsamas suunas kuni 15—20 km kauguseni, julgustades ennast piilurtankettidega 2—3 km kaugusel südamikust. Luuresal-

gana soovitatakse kasutada üldväekoondisele juurdeantud tugevat tanketiüksust, kusjuures säärane luureorgan teotseb umbes 25—30 km kaugusel väekoondisest.

Rajoonis, kus on oodata kokkupõrget vastasega, luureorganid liiguvad hüpätena varjelt varjeni.

Tankettide teotsemise põhimõtteks kokkupõrkel vastasega on aktiivsus, mis omane üldse kõigile RKKA luureorganitele, kiirus ja ootamatus. „Ootamata rünnak on tankettide parim võitlusviis kohtamisel vastase väiksemate osadega“, rõhutab näiteks RKKA nooremate juhtide häälekandja „Bojevaja Podgotovka“ 1933. a. nr. 77.

Näitena olgu siin lühidalt kirjeldatud tankettidest koosneva RKKA luuresalga (RO) tegevus kohtamislahingu olukorras laskuridiviisi raamides. Konkreetsete näidete esitamisest, milliseid N.-Vene sõjaajakirjades ja -ajalehtedes*) kaunis rohkesti, tuleb ruumi puudusel loobuda.

Esialsed teated vastasest divül saab tavaliselt lennuväelt. Tankettide luuresalga ülesandeks loetakse lennuväe poolt avastatud vastase luuramine divülilt määratud suunas; vaid harukordadel langetatakse tankettidele vastase „ülesotsimine“ diviisi tegevusribas. Nende ülesannete täitmiseks luuresalk visatakse normaalselt 15—40 km kaugusele diviisi rinde ette.

Kui vastane avastati lennuväe poolt, siis divül märgib luuresalgale umbkaudselt vastasega kokkupõrke rajooni ja piirala hargnemiseks; puuduvad aga diviisi staabis lennuväe teated vastasest, siis toimub luuresalga hargnemine pärast diviisi puhkekaitse joone läbistamist. Mõlemal juhtumil soovitatakse jätta luuresalga südamik võimalikult tugevaks, et ta oleks suuteline täitma luure põhiülesannet lahinguga.

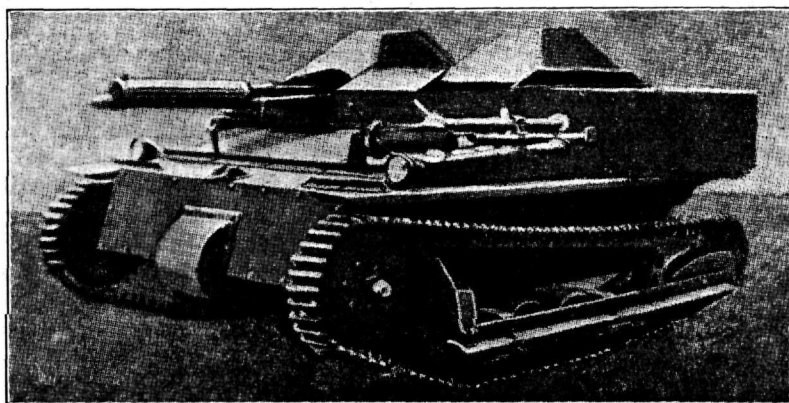
Kui piirala hargnemiseks on määratud, siis kuni selle jooneni luuresalk toimetab luuret vaid „enda tarvis“ ning väikese jõukuluga. Selle perioodi tähtsaim ülesanne on teha kindlaks, kas hargnemispiirala on vastase poolt vallutatud. Kuni selle piiralani luuresalk liigub harilikus rännakukorras, julgestades end eelpatrulli ja külgiil-kondadega. Luuresalga ülem ise liigub eel-

patrulli juures, pidades sidet piilkondadega (eelpiilkond liigub umbes 8 km kaugusel patrulli ees).

Luuresalka teeniv lennuvägi peab jälgima vastase kolonnide liikumist ja informeerima võimalikult sagedasti luuresalga ülemat. Niipea kui saabub moment otsuse võtmiseks, luuresalga ülem määrab hargnemispiirala ja toimetab isiklikku luuret.

Kui vastane on jõudnud hargnemiseks määratud piirala ette, luuresalga ülem osa jõududega (kõvendatud eelpatrulliga) seob vastase jõud rindelt, andes oma peamassiga löögi vastase tiivale.

Tankisalga hoogus lühike löök vastase kolonni pihta, milline pole suutnud veel

Tankett „Carden Loyd“ kinniste soomuskuplitega.

organiseerida tankitõrjet, loetakse küllaldateks selleks, et vastast segi paisata, avastada tema koosseis, jõud ning nende grupeerimine. Vastase saabuvad kolonnid oleksid tankettidele uuteks objektideks „luuretoimetamisel lahinguga“.

3. Tanketid pealetungilahingus.

Pealetungilahingus leiavad väekoondisele juurdeantud tanketid venelaste vaate järgi kasutamist löögi andmisel vastasele, kes pole suutnud veel organiseerida kaitset, kelle tiivad on lahtised või kes teostab kaitset laial rindel.

Pealetungil nõrgalt kindlustatud vastasele kasutatakse tankette soodsal maastikul jalaväe otseseks toetamiseks, nagu NPP (jalaväe otsetoetuse) tanke, jaotades laskuridiviisile juurde antud tanketid ära rügementide, pataljoni või kompanite vahel. Tankettide üksused, toetades laskurikompaneid või vahel koguni laskurirühmi, arvatakse olevat suutelised tegema läbikäike kergetes traattõketes, maha suruma vastase jalaväe tulepesi ja hävitama K. P-sid ning

Vt. „Krasnaja Zvezda“ 1932 nr. 21, 31, 235 jne.

V. P-sid. Nende koostöö jalaväega peab olema tihedam kui saatetankidel, sest vaatlus- ja tulistamistingimused tanketilt on raske-
kemad.

Kui maastikuolud või vastase kaitse iseloom ei luba kasutada tankette koos esimese ešeloniga laskuripataljonidega, siis kavatsevad venelased neid lahingusse visata „teiste ešelonidega“ (varudega).

Kõige otstarbekohasemalt arvatakse võivat kasutada tankette pealetungiva diviisi poolt vastase tiival, kus tegevus seisaks lühikeste kompaktsete löökide andmises — eesmärgiga purustada vastase lähemad varud

ja juhtimise süsteem. Sealjuures pealetungiv diviis peab oma suurtükiväega ja keemiliste võitlusvahenditega tagama tankettidele ohulu liikumise piki vastase lah-
tist tiiba, surudes maha vastase tankitõrje-
relvi ja patareisid, pimestades tema V. P-sid jne. Ka lennuki abi tankettide suunamisel märgile olevat tarvilik.

Laialdast kasutamist pealetungil leiavad tanketid venelaste arvates veel DD (kauge-
tegevuse) tankigruppide koosseisus lahingu-
luure ja taktikalise luure organitena ja ratsa-
väe saatemasinatena.

Kaitseväelaste teenistustasude ühtlustamisest.

Kuna praegu on teoksil riigiteenijate palgaredelite läbivaatamine ja kavatsusel üldine palkade reguleerimine, siis oleks pa-
ras aeg ka senist kaitseväelaste teenistus-
tasude ebaühtlust parandada.

Siin ei tule kõne alla ajateenijate teenis-
tustasud — kuna viimaste teenistuslik olu-
kord tuntavalt erineb riigiteenistusest ja
maksvate seaduste järele neid ka riigiteeni-
jaiks ei loetagi — vaid ainult ohvitseride ja
üleajateenijate kui riigiteenijate tasud, kus
seni puudub ühtlus ja otstarbekus.

Kaitseväelaste teenistustasude vähendamist jälgides ilmneb, et tasude kättesaamise üle ohvitseridel tuleb allkiri anda harilikult ühele, üleajateenijail aga vähemalt kahele tasulehele. Peale palga- ja korteriraha-
tasulehe on üleajateenijail veel toiduraha-
tasuleht.

Selle järele saadavat toiduraha iga isiku kohta pole küll palju — seni 32,3 senti päevas, kokku 10 krooni ümber kuus — kuid saajaid on palju. Nende arv ületab pea-
aegu igas üksuses vähemalt kahekordselt
üksuse nimekirjas seisvate ohvitseride, ja
üksikuid juhtudel mõne võrra isegi ajatee-
nijate arvu.

Süvenedes toiduraha-tasulehe koostamise saladustesse, avastame sel alal staabi töös kaunis keerulise protseduuri.

Kõigepealt on tarvis, et iga üksik tasu-
saaja oleks üksuse käsukirja põhjal arvatud
toidurahale, käsukirjaga arvatakse ka see-
bile. Selle järele toitluslaua kirjutaja neist
iga üksiku juhu, ka vahepealsed toidurahalt
kustutamised, fikseerib vastavas päevikus
ja alles sealt arvestab välja toiduraha iga
isiku kohta. Nüüd on vaja veel arvestusi

kontrollida ja võibki koostada tasulehe, mil-
les tihedasti kuus joonevahel andmeid ja
missugune suurem üksusis moodustab
terve kaustiku.

See pole aga veel kõik. Peale toiduraha
saavad üleajateenijad igas kuus veel 400 gr
seepi, mille hind on 16 senti; iga kolme kuu
järele ka toidukeedu puuderaha, umbes ühe
krooni ümber ja pühade eel lisatoiduraha 12
senti. Jällegi jagamisnimekirjad, milliste
alusteks käsukirjad ja kontrolliks päevikud.

Tööhulgalt on see staapidele kaunis suu-
reks koormaks, mis eriti ei paista küll välja,
kuid ametnikelt siiski teatud ajakulu nõuab.

Normaalselt kõik need tasud on üleaja-
teenijaile küll ette nähtud natuuras, nagu
ajateenijailegi, kuid olude sunnil, peale
seebi, tasutakse siiski rahas.

Üleajateenijate instituudi loomise päevil
ja hiljem seni, — kuni suurem osa üleajatee-
nijaist olid veel vallalised, elasid kasarmuis
ja olid ka üksusis toidul — kui toiduraha
maksmise võimalust kasutati vaid üksikuid
juhtudel, senine tasude liigitus oli sobiva-
maid moodusi. Käesoleval ajal, kus 75—90
protsenti üleajateenijaist on perekonnaisad,
kes sunnitud elama erakortereis ja eelista-
vad toiduraha toidule, see moodus pole enam
otstarbekohane.

Pealegi on kaitseväes aastate jooksul ku-
junenud juba üleajateenijaile kindlad ameti-
kohad, milliste komplekteerimine ajateenija-
tega pole võimalik, või ei peeta soovitavaks
ja seepärast üleajateenijad tunnustatud elu-
kutselisteks kaitseväelasteks ja loetud riigi-
teenijaiks nagu ohvitseridki.

Kaitseväeüksuste majapidamine ühtlus-
tuks ja staapide töö lihtsustuks tunduvalt,

Kolonel O. Raudvere 50 aastane.

28. okt. s a. pühitses kolonel Oskar Raudvere oma 50 aasta sünnipäeva.

O. Raudvere sündis 28. okt. 1884. a. Üldhariduse omandas ta Tallinna Nikolai gümnaasiumis ja Peetri reaalkoolis. Kaitseväeteenistusse astus ta 1904. a., sooritas tagavaraväe-ohvitseri katsed ja 1905. a. ülendati lipnikuks.

Teenis vene sõjaväes 107. ja U.-Dvinski polgus, millise koosseisus läks ka Maailmasõtta. Võttis osa lahingutest Galiitsias ja Karpaatides, sai lahingutes 1915. a. haavata ning langes vangi. Sealt vabanedes 1917. a. asus Eestisse.

Eesti kaitseväe teenistusse astus ta 14. dets. 1918. a. ja määrati Naissaare komandandiks. Vahepeal teenis pataljoni ülemana 1. polgus, oli pataljoni ülemaks kaitseliidu 3. pat., yahipataljonis, ja 3. diviisi tagavarapataljonis.

Detsembris 1919. a. määrati Tallinna komandandiks, millisel kohal teenis kuni käesoleva aasta septembrini.

Praegu kol. O. Raudvere on arvatud kaitsevägede staabi juurde juhtide reservi.

Kol. O. Raudvere teeneid on Eesti kaitseväes hinnatud 1. liigi 3. järgu Vabaduse-ristiga, normaaltalu ja rahalise autasu andmisega.

kui need üleajateenijate tasud edaspidi kaotatakse ja ühtlustatakse ohvitseride ja üleajateenijate tasude süsteem.

Selle läbiviimisel ei võiks erilisi raskusi olla. Paistab, et pruugiks vaid üleajateenijad vastavatesse kõrgematesse palgaastmetesse üle viia ja nende senine toidu- ning seebivarusus ära jätta ning ühtlus olekski saavutatud.

See reform tasuks end hiljem mitmekordselt ära.

Üleajateenijate teenistusseaduse järele ka sõjaajal üleajateenijad saavad teenistustasu edasi samadel alustel nagu rahuajal. Kaoks vaid toiduraha, sest individuaalne toitlustamine oleks võimatu. Kuna arvata võib, et mobilisatsiooni väljakuulutamise momendist peale eranditult kõik kaitsevälased arvatakse toidule, kusjuures ohvitserid saavad edasi täieliku rahuaegse tasu, üleajateenijad — rahuaegse tasu miinus toiduraha ja kõik teised vastava sõjaaegse palga, siis praeguse tasude süsteemi juures ka sõjaajal kaitsevälaste

tasude süsteemis oleks samad kolm rahuaegset erinevust.

Näib, et kaitseväe majapidamise ühtlusele sellest reformist oleks kasu igas olukorras, kuna kolme erinevuse asemele jääksid vaid kaks.

Kõik need põhjused peaks olema küllaldased selleks, et senine kaitsevälaste teenistustasude ebaühtlus vastavais asutis võetaks revideerimisele ja kuna soovitud paranduste läbiviimine on vaid tehniline töö ja kergelt lahendatav ega nõuaks riigikassalt vähematki lisakoormatust, siis tohiks küll loota, et kaitsevälaste teenistustasud soovitud kujul ka ühtlustatakse.

Täieliku ühtluse mõttes ei oleks halb, kui peale eespool puudutatud tasude revideerimisele võetaks ka teised tasud, nagu teenistusvanuse tasu, millist üleajateenijad saavad lisatasude näol kolm ja kümme aastat kestnud teenistuse järele, j.n.e.

Asjaajamise lihtsustamise nimel soovigem sellele tööle edu.

Märkusi van.-leitnant J. Sandbank'i vastuse kohta kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“.

Major V. Post.

Minu kirjutise eesmärgiks ei olnud mitte „merejõudude üldine alahindamine“, nii kui oma vastuse alguses arvab lugupeetud v. ltn. Sandbank, vaid ranna- ja merekaitse kohta olnud seniste ühekülgsede avaldiste täiendamine tehnikalt loodud uue relva „lennuki“ rakendamise võimaluste vaatlemisega ranna- ja merekaitse ülesanneteks meie olukorras.

Kas minu eelmine kirjutis suudab põhjustada mereväe ülesehitamise kava täiendamist ühe torpeedo-pommituslennukite divisjoniga, oleneb selle otstarbekuse selgitamisest esitatud väidete kaalust.

Praegusel ajal ranna- ja merekaitse küsimuse selgitamisel ei saa aga piirduda ainult merele baseeruvate relvade vaatlemisega. Samuti ei saa lugeda küllaldaseks ranna- ja merekaitse teostamisel ainult luureülesannete andmist.

Tänapäeva lennuk ei ole enam ainult ilusa ilmaga õhus püsiv sportimise vahend, vaid võimsa löögijõuga aktiivne relv.

Lennukite ehitustehnika arenemisega selle uue relva kasutamine üldisesse sõjapidamisesse toob järjest suuremaid muudatusi.

Riigi geopolitilisest olukorrast ja majanduselistest võimalustest oleneb see tähtsus, millist võib anda lennukite kasutamisele teatud riigi kaitsesüsteemis.

Minule näib, et meie olukorras lennukite kasutamine ranna- ja merekaitse ülesanneteks senistest kavatsustest märksa suuremas ulatuses väärib tõsist kaalumist.

Balti meri koos Soome ja teiste lahtedega ja meie rannik lennuki seisukohast vaadelduna on väga piiratud ulatusega veekogud ning kaugused. Niisuguste kauguste ületamiseks praegusaja lennuk vajab ainult ½—2 tundi.

Neil lennuki seisukohalt väikestel veeladadel ja ranniku pikkustel vajame kaitset võimaliku vastase

- rohkearvulise sõjalaevastiku vastu pealinna tulistamise takistamiseks;
- maaletulekute vältimiseks meie rannikul, ja
- meid huvitavate kaubalaevade suhtes võrdlemisi lühikese ulatusega veeteedel.

Merele baseeruvate relvade seisukohast meie rannik on aga võrdlemisi pikk ja selle kaitse veepealsete ja veeluste abinõudega on raske.

Ranniku edukaks kaitseks näib olevat rohkem väljavaateid lennukite suuremate koondiste manööverdamisega ettevalmistatud aerodroomidel, s. o. nende kiire paiskamisega kohtadesse, kus on vaja anda lööki merel olevale või merelt tulevale vastasele.

Meie sõjalise doktriini põhilauseks ongi niisugune liikuv ja viimase võimaluseni aktiivne kaitse, kuid mitte passiivne „nädalate ja kuude kaupa ühel kohal istumine ja valvamine“, nii kui seda allveepaadi omaduste peavoorusena märgib vastuse lugupeetud autor.

Aktiivsus eeldab kiirust, see tähendab, võimalust luua vaenlasega lahingulist kontakti ja sellest kontaktist vabanemist uue kontakti loomiseks järgmises soodsas olukorras — oma tahte järgi.

Torpeedo-pommituslennukite koondised on relv, mis omab aktiivseks kaitseks vajalike suure liikuvuse ja löögivõimsuse kaitseks vastase sõjalaevade pommitamise vastu ja maaletulekute vältimiseks kogu meie merepiiri ulatuses.

Ka võivad torpeedo-pommituslennukid määratud aegadel ja kohtadel eskorteerida ning mõjuvalt kaitsta kaubalaevu neil lühikestel veeteedel, milliste kaudu meie tõenäoliselt suunaksime oma varustuse juurdeveo merd kaudu.

Lahingvarustusega allveelaevade hind on niivõrd suur (rohkem kui Ekr. 4.000.000 tk.), mis võimaldab muretseda üle kolmekümne moodsa torpeedo-lennuki koos 2—3 lahingtorpeedoga igale lennukile.

Oma vastuses lugupeetud v. ltn. Sandbank kahjuks ei selgita, milliste sõjaliste ja tehniliste omaduste tõttu võiks eeldada, et paar allveepaati meie olukorras suudaksid täita eespoolmärgitud ranna- ja merekaitse ülesandeid (s. o. pealinna kaitset, võitlust dessantide vastu ja kaubalaevade kaitset) edukamalt kui umbes kolmkümmend (30) moodsat torpeedo-pommituslennukit.

Pea kahjuks märkima, et lugupeetud van. ltn. Sandbanki vastuses ei leidu ühtegi asjalikku väidet allveelaevade kasuks või torpeedo-pommituslennukite kahjuks nende kasutamise mõttes meie olukorras.

Oma vastuse sisu lgp. autor on rajanud mõnele lähemalt põhjendamata „ebatäpsuse“ nimetamisele ja niisuguste asjaolude selgitamisele, milliste vaatlemisel on satunud eksiteedele.

Vastuse lugupeetud autor ei ole nõus lubama Šoti rannikul möödunud aasta sügisel peetud manöövri ettevõtmise põhjuste ja tulemuste kohta ühtegi järeldust peale nende, mis on märgitud Admiraliteedi ja Õhuministeeriumi poolt avaliku arvamise rahustamiseks antud „ametlikus“ seletuses.

Ta kirjutab: „Selle lennuväe harjutuse kohta andsid Inglise Admiraliteet ja Õhuministeerium ühiselt järgmise selgituse:

„Kuna mõnedes ajalehtedes on hiljutiste harjutuste kohta, millest võtsid osa mere- ja õhujõud, tehtud taktikalisi kokkuvõtteid, leitakse tarvilik olevat teatavaks teha harjutuse iseloom.“

„See (harjutus) oli elementaarse iseloomuga mõeldud kaldale baseeruvate õhujõudude tegevuse harjutamiseks merel kontaktis merejõududega ja samuti ka laevade õhukaitse harjutamiseks. Merejõudude liikumised ja paigutused olid järjestatud ainuüksi selle eesmärgiga. Ei olnud kavatsust proovida nende väeliikide suhtelist võimet kalda ründamises ega kaitstes. Sel põhjusel ei võtnud harjutustest osa ka rannakaitse.“ (Vaata Journal Royal United Service Institution nr. 512 lhk. 843/844.)

Seega siis on ka ametlikult tõendatud, et see harjutus oli tõesti ühepoolne harjutus, mitte aga suurejooneline kahepoolne manööver.

Maailmasõja lõpust tänapäevani Inglismaal on korraldatud peaaegu iga aasta suuremaid lennuväe manöövreid. Manöövrite sisuks enamikul juhtudest on olnud Londoni kui Inglismaa elutsentrumi kaitse mandrilt tuleva õhuväe vastu. Niipea kui avalik arvamine manöövri tulemustest häirus — tuli „ametlik“ teadaanne, et manöövrid on ette võetud ainult harjutusteks ja et neil ei ole midagi ühist Inglismaa või Londoni õhukaitse käsimumuste selgitamisega.

Ometi teame, et sama riigi terve õhukaitse süsteem ja selles esinevate tehniliste vahendite omaduste määramine suurel määral on tuletatud just niisugustel manöövritel ja har-

jutustel kogutud praktilistest kogemustest ja õpistest.

Samadel põhjustel ei saa oletada, et Šoti rannikule koondati 28 suuremat ja väiksemat sõjalaeva ning 136 lahingulennukit ainult vähesel tähtsusega „lennuväe harjutuse“ sooritamiseks, nii kui seda arvab vastuse lgp. autor.

Niisugusel manöövriks on harilikult laiemad ja suuremad eesmärgid.

Avaliku arvamise rahustamiseks antud „ametlikule“ seletusele vaatamata näib siiski, et varemalt toimitud uurimuste ja ka selle manöövri tulemustest on tehtud mõningaid praktilisi järeldusi torpeedo-pommituslennukite arvu tõstmise näol.

Kas torpeedo-pommituslennukite arvu suurendamine ametliku seletusega on ainult juhuslikus vastuolus, või on see saadud kogemustest tehtud praktiline järeldus — seda palun otsustada nende riikide lugejaid.

Märgin ainult, et päevakorras olevate tähtsate sõjaväeliste küsimuste kohta avalikule arvamisele antud „ametlikkude“ selgituste kasutamise ebasobivus tõsise vastuväetena sõjaliste küsimuste diskuteerimisel peaks olema selge väga arusaadavatel põhjustel.

Edasi vastuse lgp. autor nimetab küll, et minu kirjutise lennutehnilises ja pommitustehnilises osas olevat ebatäpsusi, kuid jätab need ebatäpsused valgustamata, millest on kahju, sest lennu- ja pommitustehnilistes küsimustes oleksin olnud tänulik kuulaja asjatundlikult poolt antud näpunäidetele.

Järgnevalt vastuse lgp. autor võrdleb lennukipommi suurtükimürsuga, ja kirjutab: „Igatahes suurtükialal ei ole, vaatamata kogu maailma relvatööstuse pingutustele, suudetud valmistada soomusmürske, millede lõhkeaine kaal oleks suurem kui 10% mürsu kaalust, ja sama peaks umbkaudu maksimaalse kaalulennupommi de kohta.“

On ka väga arusaadav, mis pärast kogu maailma relvatööstus ei ole suutnud valmistada soomusmürske, milliste lõhkeaine kaal oleks suurem kui 10% mürsu kaalust, kuid on suutnud valmistada soomustlähbistavaid lennupomme, milliste lõhkeaine kaal on suurem kui 10% ja võib küündida kuni 50% ni mürsu üldkaalust.

Lennukilt pomm kukutatakse teatud kõrguselt maa- või merepinnast, kus õhurõhuline pomm välispinnale on igal juhul vähem kui üks atmosfäär. Kukkumisel pomm

alates vertikaalsest algkiirusest 0, või algkiirusest, millise pommi vabastamise momendil omas lennuk pikeerimisel, saavutab edaspidise kukkumise kiiruse suurenemise ainult üksi gravitatsiooni mõjul. Seega lennukipomm vajab soomuse läbistamiseks tarviliku konstruktsiooni peamiselt ainult oma ninaosas.

Suurtüki mürsu paiskab torust välja püsirohu põlemisest tekkinud gaaside surve, mis olenevalt laengust võib ulatuda 1800 kuni 2500 atmosfäärini. Mürsu tagapoolne osa peab seega olema küllalt tugev niisuguste suurte survete talumiseks. Kuid ühtlasi eespoolne osa peab omama ka soomust-läbistava konstruktsiooni. Need asjaolud põhjustavad suurtüki mürsu kesta suure kaalu. Näiteks 6" mürsu tagapoolne osa torus liikumise kestel peab olema küllalt tugev umbes neljasajaviiekümne tuhande (450.000 kg) kg-lise gaaside surve talumiseks, millele tuleb arvata juurde mürsu massist torus kiireneval liikumisel tingitud inertsjõud.

Need lennupommi ja suurtükimürsu lanseerimise viisi erinevused väljenduvad selgesti mõlema konstruktsioonis ja ei võimalda vastuse lgp. autorilt esitatud võrdlust.

Sõjalaevade kiiruse väärtuse kohta vastuse lugupeetud autor kirjutab: „Kiirus on küll väga tähtis rünnakul, kuid tuleb silmas pidada, et üle 99% kõigest meresõja tegevusest on mitterünnak ja osalt säärane tegevus, kus suur pidurdamata kiirus ei ole enam voorus, vaid on pahe. Kui kaua jätkub ühest lennuväedivisjonist juhul, kui on tarvis ühel kohal vahetpidamata valvata nädalaid ehk kuid?..“

Kui „üle 99%“ meresõja tegevusest on mitterünnak, kus kiirus ei ole tähtis, siis peaks küll olema arusaadav, et kogu see „üle 99%“ on õigustatud ainult selleks, et tagada lahingulise tegevuse lõppeesmärgi edukust, s. o. edukat rünnakut, millise teostamiseks ka vastuse lgp. autor loeb kiirust siiski väga tähtsaks teguriks.

Mis puutub allveelaeva omaduste peavoorusena märgitud võimetesse — oodata ja valvata ühel kohal nädalaid ja kuid, siis näib, et niisugune passiivne ootamine heas lootuses õnnelikule juhule või vaenlase ettevaatamatusele, ei sobi meie aktiivse kaitsetegevuse doktriini raamidesse.

Edasi vastuse lgp. autor nõustub sellega, et „nägemise piirkond lennukilt on mitu korda suurem kui laevalt“, kuid lisab juurde, et on jäetud ütlemata, et see on maksev ainult täiesti selge ilmaga. Autor ütleb nähtavuse ulatuse kohta laevalt: „harilikult on

aga nii, et laevalt nägemist ei takista merel mitte silmapiiri ulatus, vaid õhu halb läbipaistvus seal leiduva veeauru tõttu“, ja teeb sellest laeva kohta toodud väitest otsekohe järelduse ka nähtavuse ulatuse kohta lennukilt, öeldes: „nii siis saab lennuk õige harva ära kasutada oma suurt teoreetilist nägemise piirkonna ulatust“. Näib, et nähtavuse üldine halvenemine ilmastiku põhjustel peaks mõjutama nähtavust ka laevalt, sest ei ole arusaadav, mis pärast laevalt halva nähtavuse juures peaks nägema kaugemale kui lennukilt.

Kõik, kes on lennanud mere kohal, teavad, et veeaurude vertikaalne läbipaistvus on palju suurem kui horisontaalne. Sel põhjusel on merel palju olukordi, kus veepinnal oleva 20—30 m paksuse kerge udu tõttu lennuk näeb laeva, kuid laev ei näe lennukit isegi õige lähedatel kaugustel. Nähtavuse ulatuse küsimuse lugupeetud autor selgitab enesele kõige paremini, tõustes lennukiga õhku hea, keskmise ja halva ilmaga.

Veel kirjutab lugupeetud autor: „Õõsi ja udus on aga lennuk täiesti pime, kuna laeval halva nähtavuse puudust saab kõrvaldada hüdروفoonide ja teiste kuulamiseadiste abil.“

Õõpimedus ei takista tänapäev lennukile lendamist, kuid on õige, et pimedus ei võimalda nägemist. Nägemise puudumist lennuk õistel retketel püüab osaliselt kõrvaldada suurejõuliste, aeglaselt laskuvate valgustuspommidega.

Laialdase ulatusega paks ja püsiv udu on harva ette tulev nähe ja niisuguses olukorras lennukit ei saa kasutada. Kuid ka hüdروفoonide ja teiste kuulamiseadistega varustatud allveelaev õõpimeduses ja paksus udus on umbes samas seisukorras, kui püssiga varustatud pime sõdur lagedal väljal. Ta kuuleb küll, kuid ei näe ja kuulmisest üksi relva edukaks kasutamiseks on vähe.

Edasi lugupeetud autor on otsinud üles rea üksikuid väljavõtteid ajakirjadest, millistega püüab iseloomustada, et „isegi kerged sajuhood ja veepinnal olnud veeaur“ on sundinud lennuväe manöövritel täielikule tegevusetusele. Kui see ka tegelikult sõjalaevakorras nii oleks, siis peaksime küll tõsiselt imestama, millise vähese arusaamisega, ette nägelikkusega ja otsustusvõimega on olnud aastate kestel ja on kõik need suured ja väikesed riikide juhtivad tegelased, kus on rõhutatud lennuväe kasutamise järjest tõusvat tähtsust, ja sel põhjusel riigikaitsele kuuluvate lennukite arvu on suurendatud ja kavatsetakse veelgi suurendada.

Oma vastuse lõpus lugupeetud autor ütleb, et „õhujõud on siiski kaunis juhuslik relv, missugune võib olla just kõige kriitilisemal silmapilgul peab tegevusetult sündmuse arenemist pealt vaatama. Et aga vaenlane püüab igati oma ettevõtteid teostada just siis, kui hädahoht talle on kõige väiksem, siis tuleb ikkagi omada ka relv, mis suudaks teostada mitte ainult hea ilmaga, vaid igas olukorras“.

Oletame, et meil sõjategevus on ulatunud talvekuudesse ja et oleme satunud päris kõva talve peale, kus meri 2—4 kuud on kattunud tugeva jääkorraga. Niisugusel juhul meie allveelaevad umbes ¼ aasta kestel oleksid sadamas abituteks ja vaenlase lennukitelt kukutatud pommidega kergesti hävitatavateks märkideks.

Torpedo-pommituslennukid võiksid aga niisuguses olukorras rünnata samasuguses tegevuseta ja halvas olukorras olevat vaenlase laevastikku selle kodusadamates. Toodud näide on küllaldane järeldamiseks, et allveelaev ei ole kaugeltki võimeline teostama igas olukorras, nii kui seda arvab lugupeetud van. ltn. Sandbank.

Lõpuks võiks öelda, et meie rannas ja merekaitse olukorra iseärasuste selgitamine ja rannas ning merekaitseks meie olukorras kõige otstarbekamate relvade (torpedo-pommituslennukid, rannakindlused või allveelaevad) määramine on küsimus, mis enne lõpulikku lahendamist sõnavõtmisega meie sõjalise ajakirja veergudel väärrib igaükselt selgitamist.

Bibliograafia.

Tankid talvel.

N. Artemenko.

Riiklik sõjakirjastus, Moskvas-Leningradis 1933, 40 lk.

Talvise õppeperioodi ootel lohiks olla kohane aeg tähelepanu juhtimiseks pealkirjas märgitud raamatukesele, millise läbihitsemise vahest eriti soovilav kavatsitava talvise õppesentrumi ohvitseridele-allohvitseridele ja diviiside suuremate talvistest õppustest osavõtjatele, sest tema annab meile venelaste eneste katsete põhjal üldise ettekujutuse, mida suudavad RKK tankid teha talveoludes.

Tankide tegevus talvel, kui maapinda katab lumi, on praegu alles nõrgalt valgustatud probleemiks sõjakirjanduses. Vene sõjakirjanduses võisime leida selle küsimuse kohta seni vaid üksikuid artikleid. Artemenko raamatukene „Tankid talvel“, kui omal alal esimene raamat-pioneer vene sõjakirjanduses, pakub seetõttu, kõigile puudustele vaatamata, küllalt huvi, eriti osas, mis käsitleb praktilistel katsetel saadud norme lumekatte ületamisest tankide poolt (II peatükk). Autor väidab, et ainult lumi, mille sügavus üle 0,5 m, tuleb arvesse võtta tankide liikumiskiiruse ja tegevusraadiuse vähendajana, kuna õhem lumekiht (20—40 sm) ei avalda tankide liikumiskiirusele ja tegevusraadiusele mingit mõju. Suur tähtsus on lume

laadil; kui arvatava tegevuse rajoonis esineb kuiv ning kohe lumi, siis tankid võivad teostada ka üle 0,5 m sügavuses lumes. Lumekihi paksuse piiiriks, mida tank võib ületada, N. Artemenko loeb:

— kuiva ja koheda lume puhul — 1 m (harva 1,2 m);

— niiske ja tiheda lume puhul — 0,8 m.

Tanki maksim. taktikaliseks kiiruseks niisugustes lumeoludes loetakse 6—8 km tunnis.

Kergetankide liikumiskiiruse kohta väljaspool teid (niiskes ja tihedas lumes) annab autor järgmised normid:

Lumekatte sügavus (sm)	Tehniline kiirus	Vajumine (sm)	Taktikaline kiirus (km/t.)
30—40	3-s	15—20	10—15
40—50	2-ne	20—25	7—10
50—60	2-ne	25—35	6—8
60—80	1-ne	35—50	4—6

Märkus. Kuiv ja kohe lumekiht võimaldab samade sügavusnormide juures taktikalise kiiruse s ürenemist 2—4 km võrra tunnis.

Mis puutub tankettidesse, siis nende tegevus talvel on tunduvalt piiratud (niiske lumekihi sügavuse piiir 40 sm, kuiva lume juures pisut rohkem). Kõik katsed rakedada tankette tegevusse üle 40 sm sügavuses lumes, olevat lõpnud seni ebaeduga.

Samas peatükis (II p.) käsitletakse luuret, side organiseerimist, reguleerimisteenistust, moondamist ja suitsuvahendite kasutamist tankiüksustes talveoludes.

Muud peatükid: „Tankide materjalosa ja isikulise koosseisu ettevalmistamine tegevuseks talvel“, „Asulate tähtsus“, „Koostöö suuskurosadega“, „Veekogude ületamine jääd mööda“. Viimases leiame peale muu järgmised huvitavad andmed tankide vedamiseks jäädmööda:

Jää paksus (sm)	Jõe sügavus (m)	Jõe laius (m)	Lumekatte paksus (sm)	Missugust raskust jää kannab	Missugustes rivides peavad masinad liikuma	Kiirus (km)
12—20	1,5—2	70—80	10—15	2—3 tonnist tanki	Üksikult	1—2
25—30	1,5—2	70—80	10—15	Kuni 7 t. tanki	„	1—2
25—30	1,5—2	70—80	20—25	Kuni 11 t. tanki	„	1—2
35—40	1,5—2	70—80	30—40	Kerge tank	Rännakkol. dist.	
					40—50 m	1—2
50—70	2—3	30—100	40—60	Kerge tank	„	1—2

—on.

LÄTI.

„MILITARAIS APSKATS“ nr. 9.

Kindr. Kr. Berkis. „Sangarliku Võnnu lahingu kuma pärast 15 aastat.“ — Mälestusi Võnnu lahingust. Kindr. Buivids. „Juht ja hulk.“ — Hulk oma tegevuses alati otsib juhti, kes viiks teda teatud eesmärgi saavutamisele. Aga niipea kui hulga huvi on kadunud, ta ütleb ära sõnakuulmisest. Juhi kohus on hoida alati teadmine ülesande tähtsusest ja vajadusest. Sõjaväes väejuht harilikult on määratud käsuga ja sellepärast väeosa tegevuse edu oleneb isikust. Ebaõnnestunud juhi valik mõjutab väga halvasti operatsiooni käiku. Näitena kindr. B. kirjeldab mitut juhtumit Maailmasõjast, kus vene sõjavägi sai kannatada ebaõnnestunud juhi valiku pärast. Kindr. K. Goppers: „Mida ohvitserid peavad teadma skouts liikumisest.“ — Noorsoo sõjaväelikel kasvatusel on suur tähtsus riigikaitstes ja sellepärast on väga tervitatav scouts liikumise areng Lätis. Scouts organisatsioonid tulevad kaitsevääle tublid sõdurid. K. Lulaks. „Aksioomid kaitseväälaste kasvatuses.“ — Kaitseväälaste peab õpetama näidetega, mitte targutamisega. Kasvataja peab olema oma teenistuse täitmisel eeskujulik ja kasvatusetöös erapooletu; ta ei tohi pidada ennast „eksimatuks“. Kasvataja, kes arvestab ainult ise oma „mina“, peab ennast kõige targemaks, ühes sellega on omale välja kirjutanud vaimse vaesuse tunnistuse. Säärane kasvataja võib anda kasvatatavale ainult „halba eeskujut“. H. Vitols. „Marssal Lyautey.“ — Marssali lühike elulugu. — „Ise elu loob suuri mehi, kes võtavad enda peale rahva juhtimise.“ — Inglise suure rahva juhi Oliveri Kromveli isiku kirjeldus. — K. Dumanis. „Sõda ja rahu.“ — Sõjapolitiline ringvaade. A. „Oleme kõik vaprad, siis see riik püsib igavesti.“ — Artiklis antud Aizputes rügemendi tegevuse ülevaade 15. aastapäeva puhul. Ltn. O. Steinbergs. „Kuidas ratsionaliseerida õhumärkide tulistamist.“ — Jala- ja lennukiväe kuulipildurite väljaõppe kinokuulipildurite abil ja uuemate kinokuulipildurite tüüpide lühike kirjeldus. Kol. ltn. A. Maurinš. „Kuidas punavägi val-

Need normid oleval õiged vaid siis kui jää on kõvendatud „tüüpilise kattedega“, läheduses ei ole teist ülekäigu kohta ja on kõva, ilma lume seguta.

Niipalju selle kasuliku brošüüri tutvustamiseks. Jääd vaid juurde lisada, et ta on saadaval ka Kaitseväge staabi raamatukogus (nr. 21.717).

mistab ette rühma ja jao ülemaid kohtamislahinguks.“ — Artikkel koostatud „Bojevoi ustav pehotõ 1929 g. II č.“, N. Krasitskij „Rabota mladšego komandira“ ja R. Ciffer „Taktika pehotõ“ andmete järgi. Kapt. ltn. Galinš. „Mälestusleht sangarliku võitluste ajajärgule.“ — Daugavpils rügemendi tegevus bermontlaste vastu Riia all. K. Baltinš. „Läti maakaitse pataljon jätkab vapraid võitlusi.“ — Võitlused Miiavi all ja Venta jõe kaldal 1915. a. suvel. A. Treu. „Õhuvõidzemi õpetaja sundabistus Põhja sõjas.“ — Eestimaalt kui ka Vidzemist Põhja sõja ajal, XVIII sajandil, mõisnikud ja kirikuõpetajad pidid andma rootsi sõjaväele mehi täies sõjavarustuses. Artiklis tuuakse Smilteni koguduse õpetaja Dietzi poolt saadetud draguni täieliku sõjavarustuse tarbeks nimekirja. „Harjutused maakaardis suurükiväele.“ — 1. ülesanne. „M. A.“ nr. nr. 6 ja 7 oli lahendatud jalaväepataljoni kaitse ülesanne. Käesolev ülesanne on kokkukõlastatud eelmisega ja käsitab pataljonile juurde antud otsekoheseks toetuseks suurükiväe alamgruppi (2 patareit) tegevust. Lugejatele palutakse: 1) 1. patareitülema tegevust ja korraldusi 25. VIII, 2) 1. ja 2. patareit paigutuse ja side skeemi, 3) alamgruppi tulekava, 4) laske-moona nõudmist, mida koostab alamgruppi ülem (1. patarül). Kapt. Kalacis. „Prantsuse suurükiväelaskmine.“ — 75 mm. patareid lasketevalmistus ja tulistamise korra üksikasjaline kirjeldus, prantsuse suurükiväe määrustikkude järgi. Kv. ins. kapt.-ltn. Kalninš-Vindedzkalns. „Õhukaitse suurükiväe laskmise hinne.“ — Artikkel on koostatud vene „Õhukaitse suurükiväe laskmise hinnangu määrused 1933. a.“ andmete järgi. Kapt.-ltn. Eglits. „Zepelinide kallalitungid ja Inglismaa õhukaitse areng Maailmasõja ajal.“ — Saksa õhulaevade retked Inglismaale ja võitlus nendega 1915.—16. a. Kapt. Bergmanis. „Uus automaatne käikude vahetuse sisseseade autodele.“ — Ameerika inseneri Hayes'i poolt Austin'i autovabrikule konstrueeritud käigukasti kirjeldus. Kapt. Millers. „Väliradiojaama ülema kohused igasugustes lahinguolukordades.“ — Raadiojaama ülema kohused enne operatsiooni algust,

kaitse lahingus, kallaletungilahingus, rännakul ja kantava raadiojaama meeskonna numbrite tegevuse kirjeldus. Ltn. Birznieks. „Lennukite paigutamine ja moondamine.” — Välisõjas ei ole igakord võimalik len-

nukeid paigutada katuse alla, lahtiselt jäetult need aga demaskeerivad lennuvälja. Ltn. B. kirjeldab lennuki varjendite ehitust ja moondamise vahendeid.

Kroonika. Ametlik osa. Sõjakirjandus.

— K. K. —

Kaitseväe elu.

Kv.-ametnik Johannes Kupits 50-aastane.

Kv.-ametnik J. Kupits.

23. okt. s. a. pühitses oma 50 a. sünnipäeva Km. Toitluslaos nr. 3 ülem, kaitseväeametnik Johannes Kupits.

Juubilar sündis 23. okt. 1884. a. Tartus. Üldhariduse omandas Tartu linnakoolis. Teenis aastatel 1904—1906 Arhangeliskis Aktsiisi Valitsuses, kust astus sündiaega teenima endisesse vene 3. grenadeeri polku Pärnus (1906—1909). Hiljem teenis Tartu-Võru rahukogus kantseleiametnikuna.

Maaõõja puhkedes 1914. a. mobiliseeriti tegevasse väkke ja ülendati 1915. a. sõjaaegseks ametnikuks.

Teenis eesti rahvuslikus väeosas I suur-tükiväe brigaadi 5. patarei asjaajajana 29. jaanuarist 1918. a. kuni 24. veebruarini 1918. a., mil pidi teenistusest lahkuma saksa okupatsiooni surve.

Eesti kaitseväge astus juubilar 20. novembril 1918. a. ja määrati 1. veebruaril 1919. a. 2. diviisi Intendandi Valitsuse Toitlus- ja Kraamilaos valitseja aj. k.t.

Toitluslaos kraamilaos eraldamisel ja Kesk-Toitluslaos ümbernimetamisel määrati 3. dets. 1919. a. Kesk-Toitluslaos valitsejaks. 1. aug. 1923. a. kinnitati kaitsevägeametniku kutses, vanusega 20. novembrist 1922. a.

15. märtsil 1924. a. nimetati Kesk-Toitluslaos ümber Km. Toitluslaos nr. 3, mille ülemana juubilar praegugi teenib.

Juubilar omab endise vene hõbe aumärgi „Hoolsuse eest“ Stanislause lindiga rinnal kandmiseks ja Eesti Vabadussõja mälestusmärgi.

Oma püsiva ja hoolsa tööga on juubilar võitnud ülemuse lugupidamise ning oma elurõõmsa hinge ja sõbralikkusega üldise armastuse ja poolehoidu nii alluvate kui kaasteenijate pres.

Tüsedale töömehele soovime palju õnne, pikka iga ja raugematut energiat edaspidiseks tööks!

Sõdur rindeft jutustab.

Kui ületasime Jeegeli...

Labing Kulpe silla juures 1. juulil 1919. a.

See oli ohvririkas ja raske päev meie rügemendi ajaloos. Ometi nüüd, 15 aastat hiljem, ta ei tundu raskena, vaid omab isegi iseäralist võlu, mis meelitab neid hetki kas või veel kord läbi elama.

Ilus suvepäev, päikeseküllane ning soe. Meie patareid arendavad juba varavalgest saadik pä-

ris korralikku tuld rauddiviislaste seisukohtade pihta, iseäranis intensiivselt Skrage kõrtsi ja Šeluhini nahavabriku vahelisele künkale, kus suurepäraseid kaevikud veel Maaõõja päevilt.

Mul on käsk tungida kompaniga üle Kulpe silla, niipea kui 3. kompani on sillast üle läinud.

Käsk väga lakooniline. Ega me tol ajal suu-remat teadnud kallaletungi suundadest, järkjärgulistest märkidest vallutamiseks, korraldus-test koostöö ja side alal ja muust sarnasest, ilma milleta me nüüd vaheajal nagu ei oskagi tegutseda. Ja oodata andmeid vaenlase kohta ülemuselt — see näis päris naiivse mõttena, mis ei sobi lahingumehele. Vaenlane on su ees — eks luura! Otsusta ise, kuhu annad pealöögi, mis suunas tungid edasi, kus peatud, kuidas ja kellega pead sidet...

Laman oma julgemate meestega, arvult vast 15, Kulpe talu heinamaa kraavis ja uurin kaarti. Viimane on „soomus“, väga väärtuslik „soomus“: venekeelne 1:84000, parimaid topograafilisi kaarte, võrdlemisi uus, täppis ja ülevaatlilik. Heameelega silmitsen teda nüüdki... Valisin liikumise suuna: kui 3. kompani tungib edasi maantee suunas, puhastan vastasest hooned ning maaala Skrage kõrtsist põhja pooli, liikudes edasi piki metsateed; suundub 3. kompani maanteest paremale või vasakule, jääb, loomulikult, maantee suund minule.

Jälgin meie mürskude lõhkemist sakslaste positsioonil Skrage künkjal. Vaevalt seal vastast praegu kuigi palju on; küllap oskas õigel ajal taanduda sinna kivihoonete varju, mis siit kuigi hästi silma ei paista. Sakslaste patareid vastavad mitte vähem elavalt. Nende mürsud vuhisevad üle meie peade kuhugi tahapoole.

Meil on igav. Aeg venib teosammul. 3-da kompani grupp meie ees aga ei liigu paigast. Lõpuks ometi jooksevad üksikud mehed sillale Metsaservast maanteest lõuna pool algab oota matult tulistamist vaenlase kuulipilduja, millele sealtsamast varsti seltsib teine. Kuid nende tuli nähtavasti pole kuigi tabav; kuulid lendavad isegi meist, sillast eemalolijast, kõrgelt üle. Skrage künkalt ei kuuldu püssipaukugi.

Mehed tormavad üle silla 2—3 kaupa. Näen jooksmas lipnik Parts'i saledat kuju. Aga temale järgnemas pole näha ühtegi sõdurit. Ons 3. kompani juba üle?

Kui üldse minna, siis teha seda nüüd, sähvab mõte mu ajast läbi. Hetk hiljem sööstun oma julgete meeste salgakesega sillale. Silla keskel näeme harkjalgu ja paar suitsevat aukku sillakattes. Ükshaaval pääseb ilusasti üle. Sakslaste raskekuulipilduja ei lakka töötamast metsaserval poolvasakul, kuid ta meid ei takista, kuulid lendavad üle. „Küllap edaspidi ta kuidagi likvideerime, kui seda ei tee meie patareid,“ nõnda mõtlen lamades ühes augus juba sealpool silda; mu mehed kobaras siin-seal ümberingi. Aga järgnemas meile pole näha ühtegi.

Teeme lühikese hüppe ja... näen ees keset teed lamamas lipn. Parts'i Õnnelik juhus, mõtlen, pean temaga natuke nõu, kuidas me nüüd teeme. Varsti aga pettun, sest jõudes ta juurde näen, et kolleeg — on surnud... 3-dast kompanist pole näha ühtki meest.

„Näe kuulipilduja!“ hüüab üks mu meestest. Silman mürsuauku põhjas saksa kergekuulipildujat, lint sees. Katsun sellest tulistada, kuid tagajärjeta. Jätan relva sinnapaika, tungime edasi, lootes leida eest 3-da kompani mehi. Aga ei ühtki meest. Tärkab vastik mõte: oleme vist ainsad siin selle neetud kõrtsi ümbruses.

Seda mõtet ei saanud siiski kuigi kaua mõlgutada, sest otse meie ees õige ligidalt kostis sakslaste kergepatarei järjekord ja pea samal hetkel suitses ja tolmis maantee ning selle ligem ümbrus meie „nina all“. Kuuldus oiged... Välkkiirelt oleme poolparemal samal künkjal, kuhu vast pool tundi tagasi tagus meie patareid, mis nüüd vaikib ning ühtki julgustavat mürsku üle meie peade sakslaste hulka ei saada. Sakslased aga annavad tõesti „marulist“ tuld. Silla ja kõrtsi ümbrus aina suitseb ja keeb. Meie siin künkjal leiame suurepäraselt varju hästisäilinnud kaevikus.

Veel enne kui suutsin „hinnata olukorda“ ja „võtta otsuse“ edaspidiseks tegevuseks, näen sakslasi liikumas Kulpe silla suunas mööda maanteed päris korralikus koondravis. Vaenlase patareid tuli kantakse samal ajal üle kuhugi meie tagalasse. Meie endiste seisukohtade suunast ei kuuldu ühtki lasku. Ja see on hea; muidu oleksime ka omadelt tuld saanud.

Tõmbume koomale ja avame sakslaste pihta kiirtule, ka ise sihin ja lasen hoolega. Ootan, millal meie tuli sakslasi peatuma sunnib; ta oli, muu seas, neile flankeeriv. Aga sakslased ei mõtlegi peatuda; mõni vaid küürutab veidi ja grupp jätkab kerget „sörki“ silla poole. Varsti liigub sinnapoole grupikesi ka lõuna pool maanteed asetsevast metsast. Ja lõpuks — kivihoonete tagant otse meie ees tuleb nähtavale suurem salk sakslasi ja suundub meie poole.

„Olukord“ selgus silmapilkselt ja „otsus“ valmis kohe: oleme siin künkjal seitsmekesi (võis vahest paar meest ka üle selle olla) üksinda ja ainuke pääsetee — põgenemine ujudes üle Jeegeli. Kaome künkalt läbi võsa vabrikuhoonete kaudu Jeegeli kaldale. Riietun pooljeldi lahti, minu ligemad kaaslased samuti ja hüppame vette. Kes ujuda oskas, see pääses. Reamees Truu (vist nii ta nimi) usna minu ligidalt vajus vee alla; ta ei osanud ujuda üle paari sammu. Ei saanud ka kuidagi teda aidata. Ega minagi pääse kaugele, mõtlen; varsti on sakslased kannul. Aga nad andsid meile siiski niipalju aega, et jõudsimme omapoolsele kaldale. Kas olid rauddiviisi mehed pehmesüdamedelised või meelitas neid „soomus“, mida nad silla ümbruses langenuilt ja raskestihaavatuilt võisid leida, see on teadmata.

Üks näiliselt tähtsusetu pisiasi sellest päevast on mul alati elavalt meeles. Õnnelikult üle jõe pääsenud, sattusin teel ühte müllkasse, mis inimest peal ei kannud, näis otsatu pikk ja lai; vist mõni soistunud harujõgi. Ka see tuli ületada „ujudes“. Olin väsinud ning jõudsin edasi väga aeglaselt. Korraga märkan, et mõnikümne meetrit minust eemal eraldub reamees Mitt'i pea, „Kas tulen appi?“ küsib. Vastan, et jõuan edasi omal jõul. Ootab mind järele ja jätkame teed koos. Mitt seletab nüüd: ta olevat juba tükk aega üle, kuid jäänud mind ootama, et vaadata kuidas läheb ülemusel“.

Mitt oli tööline Sindist. Vavadussõja ajal Pärnus, kompani formeerimise ajal, ta kuulus nende hulka, kes rohkem kaasa tundsid maa-pealse paradiisi kuulutajale sealpool Eesti idapiiri. Siis olime üksteisele vaenulised. Lahinguväljal sai Mitt'ist eeskujulik sõdur. J. Ls.

Vastutav toimetaja kolonelleitnant J. Rimmel. Tegev toimetaja major J. Kõrge.

Sport kaitseväes.

Sport Tallinna garnisonis.

20. oktoobril toimusid garnisoni spordikomisjoni korraldusel garnisoni väeosaade vahelised kergekuulipildujajao kolmikvõistlused.

Võistlusaladeks oli: 5 km rännak, märkilaskmine kergekuulipildujast ja püssidest 200 m peale ringmärki ning granaadiheitmine 30 m peal asetsevasse 1 m × 8 m kaevikusse.

Koha määras ära kõige kolme võistlusala kogusaavutis, kusjuures punkte loeti: rännaku kõige parem aeg — 100 punkti, laskmise kõige suurem silmade kogusumma — 100 punkti ja granaadiheite kõige suurem tabavuste kogusumma — 75 punkti; järgmised saavutised andsid — rännakul vastusuhteliselt paremale ajale vähem ja laskmisel ning granaadiviskel — suhteliselt kõige suuremale kogusummale vähem.

Jaos koosseis oli 9-meheline, kusjuures jaoulem pidi olema kas ohvitser või üleajateenija, jaoulema abi — kas üleajateenija või ajateenija ja realaskurid — ajateenijad.

Võistlustest võttis osa neli väeosa.

Võistluste tagajärjed on järgmised:

Väeosa	Tagajärjed							Koht
	Rännak		Laskmine		Granaadiheide		Kokku punkte	
	Aeg	Punktid	Silmade summa	Punktid	Tabavused	Punktid		
Kalevi üks. jal. pat.	36:54,8	97,2	190	84,4	8	75	256,6	1.
10 üks. jal. pataljon	36:28,6	98,4	197	87,5	7	65,6	251,5	2.
Kv. ühend. õppeas.	35:52,4	100	225	100	5	46,8	246,8	3.
Tall. garn. komand. ja vahipat. . . .	40:25,8	88,7	102	45,8	6,5	60,9	194,9	4.

Esimesele kohale tulnud Kalevi üks. jal. pataljon, omandas garnisoni spordikomisjonilt väljapandud rändauhinna esmakordselt. Senini kaitses rändauhinda 10. üks. jal.-pataljon.

Kalevi jal.-pataljoni jao koosseisu kuulusid: v. a. o. O. Jakobson (jaoulem), n. a. o. R. Rannus ja rmd. H. Moissar, K. Järs, M. Randorf, V. Kõllo, O. Hansberg, A. Skokov ja G. Obdu-mov.

ENGLISH LESSONS

(theory and practice)

Rüütli 6-3, fr. 5-6.

J. Wahl.

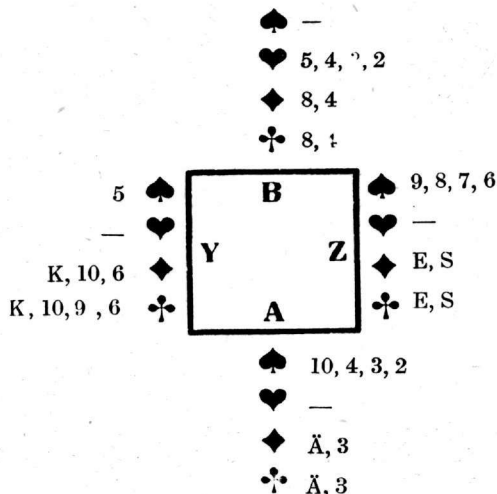
Tagavaraväe-ohvitserid!

Tellige ja lugege
„SÖDURIT”

BRIDŽ.

Bridžiülesanne nr. 28.

Ka seekord on ülesandeks trumpmäng järgmise kaardijaotusega:

Ärtu on trump. A käib välja ja võtab kõik tihid.

Eelmise ülesande lahendus.

(Kaardid olid jaotatud järgmiselt: A — pada Ä, S, 2; ärtu Ä, K, E, 4, 3; ruutu 3, 2; risti Ä, 5, 3. B — pada 8, 7, 5; ärtu S, 9, 8, 6; ruutu Ä, 8, 7, 4; risti E, 9. Y — pada K, E, 6; ärtu 10, 7, 5, 2; ruutu K, E, S; risti K, S, 6. Z — pada 10, 9, 4, 3; ruutu 10, 9, 6, 5; risti 10, 8, 7, 4, 2. A mängib neli ärtut. Y käib välja ruutu kuninga.)

1. Y ruutu — K, Ä, 5, 2.
2. B ruutu — 4, 6, 3, E.
3. Y ärtu — 7, 8, risti — 2, ärtu — 3.
4. B ruutu — 8, 9, ärtu — Ä, ruutu — S.
5. A risti — 3, K, 9, 4.
6. Y ärtu — 2, 6, risti — 7, ärtu — K.
7. A risti — 5, 6, E, 8.
8. B ruutu — 7, 10, ärtu — E, risti — S.
9. A ärtu — 4, 5, 9, pada — 3.
10. B ärtu — S, risti — 10, pada — 2, ärtu — 10.
11. B pada — 5, 4, Ä, 6.
12. A risti — Ä, pada — E, pada — 7, pada — 9.
13. A pada — S, K, 8, 10.

Järeilmaksuga

kuni 6 kuud müün

FOTO-APARAATE

6½×9, 9×12, 10×15, 13×18 cm j.n.e.

Foto-äri ERNST FELDT

Vana Turg nr. 6, TALLINN.

K. Kaljaspõld

„Uus Saksa-Eesti Sõnastik“

Eesti moodsa keelevara saksa sõnastik.

Raamat sisaldab 12.000 saksakeelsele märksõnale vasteid moodsas eesti keeles, neist umbes 7.000 oskussõna neljakümnele erialale. 408 lehek. veergu, hind 4 krooni.

See käsiraamat on tõeliseks tarbeteoseks õpetajatele, arstidele, advokaatidele, inseneridele, ohvitseridele, riigi- ja eraametnikkudele, kaupmeestele ja töösturitele, lõppeks igale oma kohal väärikalt seista soovivale ja püüdlikule kodanikule.

Kirjastus „RAAMAT“ – TALLINN,
postkast 22. Posti jooksev arve nr. 287.

Tellimishinna ettetasujatele saadame raamatu postikuludeta koju kätte. Märkige tellimisel selle lehe nimetus.

Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastusel ilmusid trükist:

Laske-eeskiri jalaväe relvadele I^A vihk

I jagu: Lasketooria algmõisted.

II jagu: Vintpüssi käsitamine.

Hind 1 kroon.

Pioneri-eeskiri IV osa

Purustustööd. — Hind 1 kroon 75 senti.

Suurtükiväe-eeskiri III osa

Soomusrongide suurtükivägi. — Hind 65 senti.

Kapt. E. Ruusauk: **Laskemoon.** Lõhkeainete kirjeldus ja hooldamine.

Hind 60 senti.

Leitnant S. Leets: **Rahva gaasikaitse.** — Hind 60 senti.

Raamatud on müügil „Sõduri“ talituses, Toomkooli 7 — Tallinn.